

Problembild 2011

Sekretessprövad version

RKP
RAPPORT
2009:1

Rikskriminalpolisen
Kriminalpolisenheten – Underrättelsesektionen
Februari 2009

Utgivare

Rikskriminalpolisen
Box 12256
102 26 Stockholm
Telefon 08-401 90 00

RKP-R-2009/1-SWE
A-492-134/09

RIKSPOLISSTYRELSEN

Upplaga februari 2009

Rikskriminalpolisens serie för rapporter

INNEHÅLL

1	SAMMANFATTNING	4
2	INLEDNING.....	6
2.1	<i>Syfte och avgränsningar</i>	6
2.2	<i>Metod och disposition</i>	6
3	OMVÄRLDSTRENDER.....	8
3.1	<i>Den politisk-ekonomiska inriktningen</i>	8
3.2	<i>Den ekologiska inriktningen.....</i>	11
3.3	<i>Den sociologiska inriktningen.....</i>	12
3.4	<i>Den teknologiska inriktningen.....</i>	15
4	DEN ORGANISERADE BROTTSLIGHETENS UTVECKLING SEDAN 2007.....	18
4.1	<i>Grupptyper</i>	18
4.2	<i>1% MC-miljön</i>	19
4.3	<i>Kriminella grupperingar i förorterna</i>	20
4.4	<i>Smugglingsgrupperingar.....</i>	21
4.5	<i>Specialiserade grupper.....</i>	21
4.6	<i>Kvinnor och organiserad brottslighet</i>	22
4.7	<i>Den kriminella myrstacken – samarbete en framgångsfaktor</i>	23
4.8	<i>Skrämselkapital och kändisskap i den kriminella världen</i>	25
4.9	<i>Social acceptans</i>	26
5	VISSA FÖR ORGANISERAD BROTTSLIGHET INTRESSANTA SEKUNDÄR- OCH STÖDBROTTSTYPER	27
5.1	<i>Systemhotande brottslighet.....</i>	27
5.2	<i>Penningtvätt.....</i>	28
6	TRENDER SOM HAR SÄRSKILD/VISS PÅVERKAN PÅ FRAMTIDENS POLISVERKSAMHET	31
6.1	<i>Miljöbrott.....</i>	31
6.2	<i>Investeringsbedrägerier</i>	32
6.3	<i>Internetbedrägerier</i>	33
6.4	<i>Narkotika på Internet.....</i>	34
6.5	<i>Varumärkesförfalskning</i>	35
6.6	<i>Kringresande i brott</i>	37
7	SLUTDISKUSSION.....	39

1 Sammanfattning

Rikskriminalpolisen producerade 1997 sitt första nationella hotbildsdokument och har därefter med viss periodicitet skrivit en framåtblickande strategisk rapport. Syftet med rapporten är att beskriva omvärldsförändringar och trender, hur dessa påverkar den organiserade brottslighetens utveckling i Sverige och vilka konsekvenser detta får för Polisens arbete.

Globaliseringen fortsätter men i en lägre takt och verkar inte längre upplevas som det hot som den utmålades som i slutet av 1990-talet. Istället har fokus för diskussionerna flyttat till att snarare handla om sakfrågor som miljöproblematik eller migration. Världen står inför ett skifte där allt mer av den ekonomiska tyngdpunkten flyttar österut till framförallt Kina, Ryssland och Indien. Miljöproblematiken och diskussionerna kring klimatförändringarna fortsätter och resulterar i att allt fler områden regleras utifrån miljöhänsyn. Samtidigt fortsätter den teknologiska utvecklingen och ställer nya krav på de rättsvårdande myndigheterna. Upplevelsen att världen blir allt mer komplex kan vara en anledning till att fler söker sig till den organiserade brottsligheten som erbjuder struktur och bekräftelse för individen.

Den organiserade brottsligheten lever i och på samhället genom att antingen erbjuda allmänheten det staten vill förbjuda och reglera men som det ändå finns en stor efterfrågan på. För att utföra sin brottsliga verksamhet behöver de kriminella grupperingarna en fungerande marknad och en något så när förutsägbar verklighet. De behöver även företag för att kunna tvätta sina pengar och ett samhälle att spendera dem i. Narkotikasmuggling är fortsatt det mest lukrativa brottsområdet för den organiserade brottsligheten och det är också kring denna verksamhet som nätverken fortfarande samlas. MC-miljön i Sverige växer. Beräkningar visar att det kan ha skett en fördubbling av antalet aktörer under 2000-talet. Ökningen gäller både Hells Angels och Bandidos. Samtidigt ökar antalet personer som ingår i de kriminella grupperingarna i de större städernas förorter.

Den organiserade brottsligheten är parasitär och tjänar inte på ett samhälle i kaos. Grupperingarna försöker inte bryta ner samhället utan vill istället påverka det i den riktning som gynnar deras intressen och underlättar deras primärverksamhet. De brott de kriminella utför i syfte att utöka eller försvara sina marknadsandelar eller för att förstärka eller bibehålla sitt skrämselkapital benämns som sekundärbrott. Hit hör våld och hot samt korrupktion och infiltration. Det har de senaste åren skett en ökning av hot och våld mot myndighetspersoner i Sverige vilket lett till en större medvetenhet om risker. Det kan innebära att en oro börjar sprida sig i rättskedjan vilket kan vara systemhotande då åklagare blir mindre benägna att ta sig an fall där det finns inslag av organiserad brottslighet eller när poliser tvekar vid ingripanden.

Miljöbrott bedöms bli ett växande område för rättsväsendet att hantera. Brott mot miljön har ingen enskild målsägare, det är samhället som helhet som både på lång och kort sikt hotas. När lagstiftningen skärps och tillsynsmyndigheterna kommer att arbeta mer aktivt inom miljöområdet kommer större resurser från polisens sida att tas i anspråk.

Samtliga typer av bedrägeribrott har ökat de senaste åren och en del av denna ökning står investeringsbedrägerierna för. Ofta riktar brottslingarna in sig på personer med förmögenhet eller hög inkomst. Även brott begångna på Internet ökar i omfattning.

Varumärkesförfalskning är inget nytt fenomen men konsekvenserna för ekonomin och samhället i stort har förändrats. Idag kopieras allt från livsmedel och läkemedel till rakblad och leksaker och riskerna för konsumenterna ökar.

Kringresande i brott är ett samlingsnamn för de grupperingar som rör sig inom och mellan länder i syfte att begå brott. Offren är vanliga medborgare, inte sällan äldre eller på andra sätt extra sårbara. Förutom stölder, bedrägerier och ett ofta aggressivt tillvägagångssätt finns inslag av människohandel vilket ytterligare förstärker allvaret i denna typ av brottslighet.

2 Inledning

Rikskriminalpolisen producerade 1997 sitt första nationella hotbildsdokument och har därefter med viss periodicitet skrivit en framåtblickande strategisk rapport. Problembild 2011 har tagits fram av den strategiska analysgruppen vid Rikskriminalpolisens Underrättelsesektion.

För att definiera vad som räknas till organiserad brottslighet utgår Rikskriminalpolisen från de elva kriterier som är fastlagda av Europol. Dessa kännetecken behöver dock kompletteras för att beskrivningen av brottsligheten ska bli så rättvisande som möjligt. I diskussionen om de organiserade grupperingarna och nätverken används därför begreppen primärbrott, sekundärbrott och stödbrott.

- Till primärbrotten hör den kriminalitet som grupperingarna får sin ekonomiska vinning ifrån som narkotikahandel, annan smuggling, rån och organiserade stölder.
- Med sekundärbrott syftas på den brottslighet som utförs för att försvara eller utöka sina marknadsandelar eller för att bibehålla eller stärka sitt vålds- och skrämself kapital. Hit hör våld och hot samt korruption och infiltration. Dessa brott har lika hög prioritet i brottsbekämpningen som primärbrotten. Det är också sekundärbrotten som är utmärkande för den organiserade brottsligheten och sambanden mellan dessa och primärbrotten är betydelsefulla i bekämpningen av denna typ av kriminalitet.
- Stödbrott är sådan brottslighet som krävs för att kunna genomföra primärbrotten, exempelvis vapenstölder och penningtvätt.

2.1 Syfte och avgränsningar

Syftet med rapporten är att beskriva omvärldsförändringar och trender, hur dessa påverkar den organiserade brottslighetens utveckling i Sverige och vilka konsekvenser det får för Polisens arbete.

Rapporten har ingen ambition att ge vare sig en komplett omvärldsanalys eller att diskutera alla förekommande brottsfenomen och deras förväntade utveckling. Till exempel diskuteras inte narkotikabrottslighet i någon större utsträckning trots att det ingår i de allra flesta kriminella nätverks primärverksamhet och tar stor del av polisens tid och resurser i anspråk. Mängdbrottslighet behandlas inte heller specifikt men berörs indirekt i avsnittet om den organiserade brottslighetens utveckling samt i kapitlet om kringresande i brott.

Avsikten är att uppmärksamma brottsområden som ännu inte växt sig stora i Sverige men kan tänkas göra det eller brottstyper som förekommer men där det saknas upparbetade strategier och metoder för en effektiv bekämpning. Tidsperspektivet för rapporten är de kommande tre åren men även vissa fenomen som kan tänkas ha bäring på kortare eller längre sikt behandlas.

2.2 Metod och disposition

Rapporten består av fem delar. En inledande omvärldsanalys följs av den organiserade brottslighetens utveckling sedan 2007. Därefter följer vissa för den organiserade

brottsligheten intressanta sekundär- och stödbrottstyper och en diskussion om brotts-trender som kan komma att påverka framtidens polisverksamhet. Rapporten avslutas med en slutdiskussion.

Globalisering kan definieras och förstås på flera olika sätt. En indelning av dess del-processer är den liberal-ekonomiska, den liberal-politiska, den teknologiska, den ekologiska, den sociologiska, den radikala, samt den militärstrategiska. Av dessa in-riktningar är de fem förstnämnda av mest relevans för polisens arbetsområde och ligger till grund för den PEST-analys som ofta används vid omvärldsanalyser inom kriminalunderrättelsetjänsten. Omvärldsanalysen i Problembild 2011 har utökats till att även innefatta ett ekologiskt perspektiv.

Intervjuer med ett antal experter internt och externt har genomförts och relevanta rapporter och artiklar har fungerat som underlag till text och analys för omvärldsanalysen och för de brottsrender som diskuteras.

3 Omvärldstrender

3.1 *Den politisk-ekonomiska inriktningen*

Globaliseringen är ingen trend utan en pågående process som påverkar alla individer och stater men i varierad utsträckning och takt. Efter attacken mot World Trade Center 2001 har den politisk- ekonomiska integrationen i världen mattats av. Detta kan illustreras med EU:s utveckling de senaste åren där en stor expansion av antalet medlemmar har skett samtidigt som det politisk-ekonomiska samarbetet inte nämnvärt har fördjupats. Samtidigt som den politiska integrationen mellan länder har tappat fart visar den finansiella kris som startade i USA och som kommer att få långtgående globala konsekvenser hur sammanvävd världsekonomin är.

Den ekonomiska tyngdpunkten i världen har börjat förskjutas österut. Kina, Ryssland och Indien har haft en explosionsartad ekonomisk utveckling de senaste åren och Kina förväntas vara världens näst största ekonomi efter USA år 2020. Samtidigt förväntas Indien ha nått samma ekonomiska nivå som hela EU. En konsekvens av detta är att fler aktörer efterfrågar råvaror som olja och stål men även livsmedel, vatten och skog. Det leder till prishöjningar med ökad risk för konflikter mellan länder och andra intressenter. En faktor som ytterligare komplicerar situationen är att vissa av de råvaror som efterfrågas kan användas både som bränsle och som mat. Enligt FN steg matpriserna i världen med 40 procent 2007, i vissa utvecklingsländer med 80 procent. Brist på mat är historiskt sett en orsak till krig och konflikter och flyktingströmmar från de värst drabbade länderna är att vänta.

Sedan 2004 har EU expanderat med nästan det dubbla antalet medlemsländer. Från att tidigare varit en union av relativt ekonomiskt jämlika länder med förhållandevis hög BNP är unionen idag sammansatt av nationer med stora ekonomiska och historiska skillnader. Trots snabb tillväxttakt i de nya medlemsländerna kommer det utifrån aktuella beräkningar att ta mer än 15 år innan länder som Polen, Bulgarien och Rumänien når en BNP som motsvarar 75 procent av genomsnittet i EU. Olika ekonomiska förutsättningarna mellan människor och regioner kan vara en grogrund för kriminalitet. Stöldligor från Polen och Baltikum har sedan länge agerat i Sverige men har blivit mer svårbekämpade sedan länderna blev medlemmar i Schengen 2007 och gränskontrollerna togs bort. Den positiva ekonomiska utvecklingen dessa länder upplevt under den gångna tioårsperioden går att avläsa i vad stöldligorna riktar sin verksamhet mot. Idag stjäls få kylskåp från svenska sommarstugor eftersom det inte längre finns någon avsättning för dessa. Nu efterfrågas istället airbags, avancerad bilmekanik och verkstadsutrustning.

3.1.1 *Migration*

Människor migrerar på grund av krig, konflikter, svält och förföljelse men även för att arbeta eller studera i andra länder. De allra flesta som flyr gör det inom sina nationer eller till länder i närområdet men många söker sig även till EU, inte sällan med hjälp av människosmugglare. Unionen har skärpt bevakningen av sina yttre gränser vilket gör det svårare att utan tillstånd resa in i medlemsländerna. Det har också blivit svårare för tredjelandmedborgare att legalt få bosätta sig inom EU vilket lett till ett växande "illegalt" Europa med människor som står helt utanför samhället. Samtidigt skapas nya vägar till uppehållstillstånd inom unionen. EU-kommissionen har lagt fram ett förslag som ska göra det lättare för högutbildad arbetskraft att komma till EU och ar-

beta. I Sverige är en ny lagstiftning om arbetskraftsinvandring under bearbetning. Den är generösare än kommissionens förslag och riktar sig inte enbart till högutbildade utan till arbetskraft i allmänhet. Detta kan komma att innebära en förskjutning från flyktinginvandring till arbetskraftsinvandring. Det kan också diskuteras om detta kommer att ge upphov till nya former av kriminalitet genom att "falska" arbetsgivare mot betalning garanterar korttidsanställningar för människor som vill komma till Sverige eller att kriminella tar in andra kriminella. Redan brottsutsatta branscher som restaurang-, bygg- och städbranschen kan komma att utnyttjas.

Samtidigt som det är svårare att ta sig in i EU är Sveriges gränser mot Schengenländerna i princip helt öppna. Av all gränskontroll sker 90 procent på Arlanda, samtidigt som 80 procent av alla asylsökningar sker inne i landet. De senaste åren har Sverige haft ett stort inflöde av asylsökande. Av de 150 000 som sökte asyl i något EU-land under 2007 gjorde en fjärdedel det i Sverige. Under 2008 har antalet asylsökande från Irak gått ner i Sverige. Detta tros vara en följd av att fler får avslag på sina ansökningar och att det påverkat Sveriges attraktionskraft. Det har i sin tur minskat människosmugglingen från regionen. Den svenska sambandsman som sedan 2007 varit placerad i Damaskus i syfte att förhindra smuggling av människor till Sverige har också varit bidragande till detta.

Det är vanligt att asylsökande söker sig till länder där många av den egna nationaliteten redan befinner sig. Sverige har en stor befolkning med somaliskt ursprung och enligt Migrationsverket kan det pågående inbördeskriget i Somalia leda till en kraftig ökning av sökande därifrån. I dagsläget förekommer inte människosmuggling från Somalia mot betalning i den utsträckning som vi sett från Irak men med nya förhållanden kan det snabbt komma att förändras. Många somalier tar sig till Sverige på ett "look-a-like"-pass som skickats till dem i hemlandet från någon redan bosatt i Sverige. Ryssar är den femte största gruppen av asylsökande i Sverige. I dagsläget går det inte att uppskatta hur många ryssar som faktiskt befinner sig i landet i och med att många tar sig in i Sverige på finska viseringar. Den politiska instabiliteten i många forna sovjetstater kan leda till en ökning av asylsökande från Abchazien och Sydossetien.

3.1.2 Östförskjutningen

Under de senaste 15 åren har Rysslands utlandsskuld minskat från 90 procent av BNP till 4 procent vilket till stor del beror på de höga världsmarknadspriserna på energi. Ryssland är idag en av världens tio största ekonomier, vilket inte var fallet under 1990-talet. Korruption är en integrerad del av det ryska samhället och har i spåren av en växande ekonomi ytterligare ökat i omfattning. Det gäller till hög grad även den ryska tullen och smuggling av såväl narkotika som människor sker mer eller mindre obehindrat över landets gränser.

Den organiserade brottsligheten i Ryssland har stort inflytande över samhället. Beräkningar visar på att mellan 20-25 miljarder dollar, som kan härledas till kriminella aktiviteter, årligen tvättas via de ryska finansinstitutionerna och att en tredjedel av landets banker kontrolleras av kriminella grupperingar. Välbärgade ryssar diversifierar sina många gånger olagligt tillskansade pengar i andra länder, däribland Sverige. Ofta kan dessa pengar döljas bakom aktiebolag med målvakter.

Kina har långsiktiga planer som sträcker sig fram till 2050. För att säkra vissa strategiska funktioner, exempelvis energiproduktionen, har Kina valt att investera i andra länder. På så sätt skaffar sig Kina genom ägande, kontroll över råvarorna. Kina investerar även i strategiskt viktig teknologi och arbetar aktivt för att identifiera länder med särskild kompetens inom ett område, däribland mobiltelefoni i Sverige.

Kriminella kinesiska grupperingar är involverade i allt från varumärkesförfalskning till människosmuggling. Storbritannien som har över 120 000 asiatiska studenter har stora problem med kidnappningar av framförallt kinesiska studenter. Dessa utförs av kriminella grupperingar som pressar familjerna i hemlandet på pengar. Mörkertalet är stort och det har skett en eskalering av våld. Det finns en risk för att en liknande utveckling är att vänta i Sverige då allt fler kineser kommer hit för att studera. Förslaget om att avgiftsbelägga den svenska högskoleutbildningen för utländska studenter kommer dessutom att leda till att de studenter som kommer hit i ännu högre grad än idag har en välbärgad bakgrund vilket ökar risken för att det som sker i Storbritannien även kommer att drabba Sverige.

3.1.3 Bedömning

När olika behov och intressen inte kan tillgodoses samtidigt uppstår risk för friktion, vilket gäller alltifrån vardagliga situationer till konflikter mellan eller inom nationer. Historiskt sett finns det vissa typer av skeenden som brukar ge upphov till motsättningar av mer allvarligt slag. Att den ekonomiska tyngdpunkten – och därmed makten – förskjuts österut är en process som lär leda till mer eller mindre allvarliga konflikter på några års sikt. Kampen om råvarorna i världen kommer att fortsätta och antagligen eskalera och lär leda till såväl diplomatiska som mer allvarliga spänningar. I den finansiella krisens spår kan en renässans uppstå för den antiglobaliseringsrörelse som tidigare märktes vid politiska toppmöten i form av massdemonstrationer och ibland våldsamma protester. Denna form av aktivism har i stort varit osynlig de senaste åren och ersatts av engagemang kopplad till sakfrågor som miljö, klimat och migration.

En trolig följd av den finansiella krisen är att arbetslösheten i Sverige och övriga Europa kommer att öka. Blir krisen långvarig och en hög arbetslöshet bestående kommer vissa grupper ekonomiska och sociala situation påverkas negativt. Ett ökat utanförskap bland unga lågutbildade med invandrarbakgrund kan befaras. Socioekonomiska skillnader i ett samhälle kan bidra till att konflikter uppstår och att kriminaliteten ökar.

Även asiatiska kriminella grupperingar har fått fotfäste i Sverige. Kinesiska och ryska investeringar i Sverige ökar och bakom många av dessa står kriminella personer. Svårigheterna att komma till rätta med problemen är dock stora eftersom möjligheterna att bekämpa organiserad brottslighet med ursprung i dessa länder är begränsade. För att angripa problemet krävs det att det internationella samarbetet utökas och effektiviseras.

Det Europa som vuxit fram med människor som lever illegalt inom Schengen har skapat ett parallellt samhälle omgärdat av kriminalitet. Brottsligheten drabbar såväl de som lever i och utanför det reguljära samhället. Sammantaget kan konstateras att pågående och potentiella konflikter i omvärlden, liksom den finansiella krisen, påverkar eller kan komma att påverka kriminaliteten i Sverige de kommande åren.

3.2 *Den ekologiska inriktningen*

Sedan Problembild 2007 skrevs är det tydligt att miljöfrågan och då framförallt klimatförändringarna fått allt större uppmärksamhet. Klimat- och miljöfrågorna är intimt sammanlänkade med frågor som rör ekonomisk tillväxt, råvarutillgång, migration och konflikter. I många utvecklingsländer är ett överutnyttjande av miljön många gånger oundvikligt för att klara den inhemska produktionen samtidigt som det leder till att många människors möjligheter till försörjning försvinner genom att vattenresurserna minskar eller skog avverkas. Kopplingen mellan säkerheten i ett land och miljö och klimat är tydliga. Där vatten blir en bristvara finns alltid risk för konflikter särskilt om flera länder delar på vattenresursen vilket kan leda till ökade migrationsströmmar.

Sverige har åtagit sig att följa flera internationellt uppsatta miljömål; däribland EU:s klimatmål om att vägtrafikens utsläpp år 2020 ska ha minskat med 20 procent i förhållande till år 1990. Experterna är överens om att bensinpriserna måste öka till över 27 kronor per liter för att Sverige ska klara dessa krav. I Problembild 2007 diskuteras att handeln med utsläppsrätter skulle komma att innebära kostnader för företag. Tilldelningen av utsläppsrätter är idag dock kostnadsfri och så generös att ingen marknad för utsläppsrätter hittills uppstått. Inför den kommande tilldelningsperioden 2008-2012 har den Europeiska Kommissionen tilldelat färre utsläppsrätter till medlemsstaterna vilket kan leda till att förutsättningarna för uppkomsten av en marknad förändras.

En konsekvens av hårdare krav på minskade utsläpp är att kärnkraftsproduktionen i världen förväntas öka med 2,5 procent per år. Europa importerar idag cirka 50 procent av all energi och år 2030 beräknas denna siffra ha stigit till 70 procent. Europa är fattigt på energitillgångar och för att undvika ett totalt beroende av olja och gas från länder utanför EU, däribland Ryssland, blir kärnkraften en nödvändig energikälla även i framtiden. En annan konsekvens av ökade miljökrav i kombination med ökande bensinpriser kan bli att lastbilstrafiken får ge upp marknadsandelar till tågtrafiken. Sverige har än så länge valt att inte investera i snabbspår för tågtrafiken men på sikt lär en utbyggnad bli nödvändig.

EU håller på att utveckla ett system för ursprungsmärkning av så kallad förnybar el. Det innebär att varje medlemsland ska se till att en viss kvot av elförbrukningen ska vara förnyelsebar. Systemet kommer att bygga på certifikat som ska garantera elens ursprung. När dessa certifikat ska delas ut uppstår risk för förfälskningar av dokument och korruption.

Bara inom EU produceras varje år 8,7 miljoner ton elektroniska sopor. Endast 25 procent av detta avfall samlas in och återvinns trots att de innehåller en rad giftiga ämnen. En stor del av avfallet hamnar på soptippar i Afrika och Asien där de på ett miljöfarligt sätt hanteras. Enligt direktiv från EU är alla elektronikproducenter ansvariga för insamling och hantering av uttjänta produkter av det egna märket men i dagsläget tar mycket få tillverkare tillbaka sina produkter. Återvinningen måste alltså skötas på annat sätt och här har en marknad för oseriösa företag öppnat sig.

I takt med ökande miljömedvetenhet regleras allt fler områden och möjliga brott blir därmed fler. Detta i kombination med att miljön prissätts leder till att även miljöområdet blir en marknad för den organiserade brottsligheten att slå sig in på. Exempel på detta är den olovliga skogsavverkningen i världen, där skyddsvärd och dyrbar skog avverkas i länder med svag rättsstat och låga miljökrav. Stor olovlig avverkning pågår

i Ryssland och virket kommer in i Sverige via Finland. I dagsläget är det inte brottsligt att handla med olagligt avverkat virke när materialet väl kommit in i EU men en lagstiftning är under bearbetning i vilken det kommer att krävas att de som marknadsför trävaror ansvarar för att virket är lagligt hanterat i alla led.

Det internationella samarbetet inom miljöområdet blir allt viktigare. EU-kommis- sionen har under 2008 kommit med ett nytt direktiv som ålägger medlemsländerna att införa minimistraff för olika former av miljöbrott. Genom detta beslut har EU brutit ny mark då unionen går in på området brott och straff. Bakgrunden är att straffen för miljöbrott varierar mellan medlemsstaterna och att företag därmed har kunnat förlägga miljöfarliga aktiviteter i länder med svag miljölagstiftning. Direktivet innehåller inga regler om straffsatser eller bötesbelopp. Länderna ska dock se till att straffen är effek- tiva, avskräckande och proportionerliga.

3.2.1 Bedömning

Migrationen i världen kan komma att öka kraftigt de kommande åren på grund av kli- matförändringar och miljöförstöring. I många länder får miljön stå tillbaka för att eko- nomin på kort sikt ska gynnas. Det gör att naturresurser som är nödvändiga för männi- skors överlevnad som vatten och skog överutnyttjas vilket tvingar många att flytta.

Ekonomiska incitament kopplat till en strängare miljölagstiftning gör att miljöbrott följer i utvecklingens spår. Idag är bland annat sophantering, elkrot, skrotbilar och handel med utrotningshotade arter föremål för brottslig verksamhet. Fortsatt höga bensinpriser kan ge incitament för både storskalig smuggling och fler fall av organise- rade bensinstölder i landet. När lastbilstrafiken på grund av ökande miljökrav och högre bränslekostnader eventuellt får ge upp marknadsandelar till tågtrafiken kan hela transportsektorn komma att påverkas. Eftersom transportsektorn är en underlättande faktor för den organiserade brottsligheten kommer även smugglingen att beröras av detta.

Det håller på att växa upp komplexa marknader och system för att reglera utsläppen i världen. Kring dessa system växer det upp marknader där det finns pengar att tjäna och därmed incitament för brottslighet såsom bedrägerier, korruption och hot. Även i Sverige blir miljölagstiftningen allt mer oöverblickbar och detaljreglerad. I strävan efter att komma till rätta med miljöproblemen försöker samhället skapa regler för både enskilda och företag. Det kommer att krävas en diskussion om i vilken utsträckning kriminalisering är det mest effektiva sättet att lösa miljöproblemen.

Den stora uppmärksamheten kring miljöfrågan lär leda till mer aktivism på området. I Sverige har KLIMAX-rörelsen, som verkar för ett fossilfritt samhälle, använt sig av direkta aktioner och gjort intrång på Bromma flygplats samt stoppat trafik på stora vägar för att markera mot källorna till koldioxidutsläpp.

3.3 Den sociologiska inriktningen

I Hotbild 2004 diskuterade två teorier som rör det gränsöverskridande samhället och hur en allt mer globaliserad värld kan tänkas påverka människors sätt att agera i sin vardag. Enligt anomiteorin är brottslighet det pris samhället betalar för sin utveckling. När samhället förändras och gamla normer och regler slutar gälla tappar människor fotfästet. Detta leder till en ökad kriminalitet då många människor inte längre ser någ-

ra giltiga värderingsmässiga hinder för att genom brott förverkliga sina drömmar om välstånd. Rutinaktivitetsteorin pekar ut tre förutsättningar för att brott ska kunna begås; en motiverad gärningsman, ett lämpligt objekt och en avsaknad av kapabla väktare. När antalet potentiella förövare/offer ökar eller om samhällets kontroll minskar stiger nivån på brottsligheten. Möjligheten att snabbt förflytta sig geografiskt påverkar enligt teorin kriminaliteten. Idag är det inte bara billigt och enkelt att resa, avstånden krymper även genom utökade kommunikationskanaler. En form av brottslighet som rutinaktivitetsteorin är direkt applicerbar på är den kringresande brottsligheten i Europa.

Många upplever att världen förändras snabbare idag jämfört med tidigare och att den blivit mer komplex. Det behöver inte vara sant – de allra flesta skulle nog påstå att den mest dynamiska tidsperioden i mänsklighetens historia var under deras livstid – men känslan av förändring påverkar individens sätt att se på sig själva och sin omgivning. Människan definieras i allt väsentligt av verkligheten omkring henne och om denna ändras är det naturligt att människans beteende anpassas till de nya förutsättningarna.

Nya vägar till kommunikation suddar ut geografiska gränser och minskar avstånden mellan människor. Samtidigt upplever många att samhället blivit mer anonymt. Migrationen har gjort att befolkningen i Sverige inte är lika homogen som tidigare, likaså har den teknologiska utvecklingen påverkat grupper på olika sätt och vidgat klyftorna mellan generationerna. Hur påverkar allt detta sammantaget de gemensamma värderingarna i samhället? Har det skett en värdeförskjutning och har detta påverkat kriminaliteten?

Enligt Docent Christer Hedin vid Religionshistoriska institutionen på Stockholms universitet är det inte relevant att ur ett allmänt perspektiv tala om värderingar som någonting där människors beteenden skulle kunna särskiljas. Grundvärderingar som att livet är okränkbart, att man ska ställa upp för varandra och inte stjäla delas av en övervägande majoritet av världens befolkning. Det som är intressant enligt Hedin är därför inte vad du gör, vilket brott du begår utan mot vem det riktas. En person som begår ett värdetransportrån skulle kanske aldrig utsätta sina grannar för hot eller väskrycka en gammal dam. Men en handling som riktar sig mot ”rätt” grupp kan rättfärdigas. De flesta av oss lär våra barn att stöld är fel. Hur rättfärdigar vi då att Robin Hood kan vara en hjälte och samtidigt en tjuv? Det räcker inte med att säga att han bara stjal från de rika- det är fortfarande stöld. Inte heller att han ger stöldgodset till de fattiga är tillräckligt. Vi accepterar inte villainbrott bara för att tjuven delar med sig av bytet till sin mamma. Det som däremot skulle kunna rättfärdiga det hela är att Robin Hood stjal tillbaka redan stulna pengar. Offret är själv en tjuv alltså är det acceptabelt att stjäla från honom/henne. Detta användes som argument av gärningsmännen bakom Nigeriabreven på nittio-talet. Enligt dem var offren för bedrägerierna från länder som byggt sitt välstånd på att utnyttja Afrika och att de helt enkelt stal tillbaka det som redan en gång hade stulits. Samma argument används av terrorister för att rättfärdiga att oskyldiga människor dödas och skadas. Offren bär alla på en kollektiv skuld för det som drabbat terroristens samhälle.

Det handlar i mångt och mycket om vilken/vilka grupper vi sympatiserar med och hur långt vår solidaritet sträcker sig. Här är begreppet mänskliga rättigheter intressant. Dessa rättigheter skulle de flesta säga omfattar alla människor men vi definierar dem ändå olika beroende på vilken grupp vi talar om. För personer inom Sverige är det en positiv rättighet- samhället är ansvarigt för att vi inte svälter ihjäl, har någonstans att bo, får utbildning. När det gäller människor utanför Sveriges gränser är det en negativ

rättighet – en rätt att inte bli dödad eller bestulen. Vi tar helt enkelt inte ansvar för människor utanför vårt land på samma sätt som för dem inne i det. Det här manifesterar tydligt hur solidaritet är kopplat till grupp. Det är naturligt att man känner mer ansvar för dem som står nära eller som man av andra skäl känner tillhörighet med. Det handlar om personlig ansvarskänsla – kopplat till känsla av gemenskap i en grupp.

De finns grupper vi föds in i som nationalitet och släkt. Det finns grupper vi aktivt väljer att kliva in i som idrottsföreningar eller politiska partier. Grupptillhörigheten är olika viktig beroende på situationen i övrigt. Tillhör du en etnisk minoritet i ett land blir ofta behovet att markera samhörigheten större än om du tillhör majoriteten. Särskiljande sedvänjor för att markera grupptillhörighet kan vara kosthållning och språk men också manlig omskärelse eller kvinnlig könsstympning. I en mer komplex och rörlig värld där samhället av många upplevs bli allt mer anonymt är det naturligt att söka sig till mindre grupper där man kan känna samhörighet. Att etniska minoriteter i ett land väljer att hålla ihop är inte konstigt. Även om man tillhör majoriteten kan känslan av anonymitet och brist på fotfäste öka behovet för individen att tillhöra ett sammanhang.

I en intervju konstaterar Lasse Wierup, som studerat den organiserade brottsligheten i många år, att det etniska ursprunget är en förklaringsfaktor för behovet att tillhöra en grupp. För människor som kommit till Sverige från länder där rättsväsendet inte har fungerat på ett demokratiskt sätt har det varit nödvändigt att tillhöra en grupp som ger styrka och skydd. Den jugoslaviska maffian som etablerade sig i Sverige under 1970-talet var präglade av en sådan samhällsstruktur. På lite längre sikt var det en av anledningarna till den förändrade strukturen bland kriminella i Sverige.

När Hells Angels etablerade sig i Sverige blev det allt mer uppenbart att det var nödvändigt att tillhöra en grupp om man ville bli framgångsrik. Många av medlemmarna i Bandidos började som kriminella ”entreprenörer”, men har efterhand insett att det idag är mycket svårt att stå utanför såväl det reguljära samhället som de kriminella grupperingar som finns. De flesta har idag blivit tvungna att inlemma sig i den kriminella ”flockmiljön” för att överleva, vilket i synnerhet gäller på anstalter. Det är alltmer sällsynt att en kriminell kan komma igång på egen hand och skapa sig en position i den kriminella världen. Dragningskraften att tillhöra en grupp och nödvändigheten att göra det för att vara framgångsrik har gjort att såväl antalet grupperingar som kriminella som ingår i grupperingar har ökat. Gängmiljön erbjuder individen bekräftelse och många attraheras av att det är en helt manlig gemenskap med ett tydligt mansideal. Som Wierup formulerar sig: ”miljön är medeltida, manlig, disciplinerad, förutsägbar, men också farlig”.

Lasse Wierup menar att en bidragande orsak till att ungdomar söker sig till gängmiljön kan vara att gängen erbjuder en relativt enkel fristad i en alltmer komplex värld, fylld av ställningstaganden och val. Många av ungdomarna som dras till de kriminella gängen saknar regler och struktur i sina liv och där kan gängmiljön erbjuda trygghet i form av disciplin och tydliga arbetsuppgifter. Intressant är att Original Gangsters har ett skriftligt regelverk som endast beskriver medlemmarnas skyldigheter- men inga rättigheter- vilket troligen attraherar ungdomar med önskan om mer struktur. Även inom MC-miljön har medlemmar uttalat att de mår bra av den militärliknande uppbyggnaden av klubbarna.

3.3.1 Bedömning

Gemenskap med andra har alltid varit viktigt för människan- det är grundläggande för vår överlevnad. Däremot kan ett globaliserat samhälle skapa nya behov av tillhörighet. Tidigare var vår hemvist mer given. Släkten höll ihop på ett annat sätt, samhällena var mindre och individens yrkesbana ofta utstakad. Alternativen var kanske färre och din plats i gemenskapen mer utpekad. Idag upplevs samhället av många som mer anonymt med fler valmöjligheter som ökar kraven och det egna ansvaret på individen att lyckas. Här kan de kriminella gängen erbjuda en fristad i form av samhörighet, skydd, bekräftelse, uppehälle och att någon annan tar ansvar för vad som ska göras.

Även om det kan vara problematiskt att diskutera etnicitet i samband med brottslighet är det ett av flera perspektiv som polisen behöver beakta i kampen mot den organiserade brottsligheten. Alla etniciteter har en marginell population som begår brott och för att förstå dessa marginella populationers lojaliteter och hur nyrekryteringen till den organiserade brottsligheten går till är etniciteten en viktig faktor att studera.

Grupper skapar gränser mot andra. De som finns med i gemenskapen omfattas av vår solidaritet men för dem utanför gäller andra regler. Känslan av samhörighet med vissa kan rättfärdiga brott mot andra.

Antalet medlemmar i kriminella gäng ökar i Sverige, liksom antalet grupperingar. Detta gäller både för den kriminella MC-miljön som brottskonstellationer i storstädernas förorter. Att individer söker sig till gäng beror på en mängd olika saker. Många av dessa kan inte Polisen eller andra samhällsinstitutioner rå på. Däremot är det viktigt att försöka förstå mekanismerna som får individer att söka sig till den organiserade brottsligheten och att samhället riktar resurserna mot det som går att påverka.

3.4 Den teknologiska inriktningen

Enligt kriminolog Ernesto Savona står internationell brottsbekämpning inför tre olika utmaningar som alla är kopplade till utvecklingen av Internet. För det första undergräver internationaliseringen rättsstatens möjlighet att agera i och med att rättsstaten inte har ett juridiskt inflytande över nätet. Internet kan ses som ett laglöst land vilket understöds av det faktum att länder har olika lagar och regler. Brottsbekämpningen försvåras även av att gärningsmännen och brottsoffren kan finnas i olika länder och dessutom kan den server som används för att genomföra brottet finnas i ytterligare ett land. Den andra utmaningen är möjligheten att transferera pengar över Internet vilket underlättar penningtvätt. I ett läge där förverkande av vinning från brottslig verksamhet verkar vara den mest framkomliga vägen för att bekämpa grov brottslighet står rättssamhället inför en svår utmaning. Slutligen innebär den anonymitet som Internet erbjuder möjligheter för brottslingar att dölja sin olagliga verksamhet på ett helt nytt sätt. Ytterligare en utmaning är den allmänt dåliga IT-förståelsen hos de rättsvårdande myndigheterna och att problematiken inte fullt ut tas på allvar vilket hänger samman med hur vi ser på Internet som plats.

Den snabba utvecklingen av informationsutbyte över Internet har skapat nya möjligheter för såväl de kriminella som för polisen. Internet bör inte längre ses som ett abstrakt system utan snarare som en geografisk plats där medborgare arbetar och många spenderar del av sin fritid på. Det är också en plats där medborgarna blir brottsutsatta och där brott begås måste även rättsvårdande myndigheter finnas i samma utsträckning.

Tidigare innehöll Internet framförallt sidor utlagda av företag med syfte att informera sina kunder eller för att sälja varor och tjänster. I dag består den övervägande delen av informationen av självgenererat innehåll som användarna lägger ut på nätet i form av bloggar, egna hemsidor, Facebook och chatforum. Material som vi lagrar hemma blir allt mer en del av Internetvärldens gemensamma databank. En ny trend är personlig "hackning" som går ut på att sprida information på nätet om enskilda. Denna typ av "hackning" utnyttjas även av pedofiler som genom att ta sig in i unga människors datorer får tillgång till bilder och annat material som sedan kan användas för att tvinga vederbörande att skicka fler bilder eller att träffas i verkligheten.

Den virtuella världen Second Life som skapades 2003 är ett exempel på hur samhället och Internet interagerar. Denna virtuella plats har till 90 procent byggts upp av de globalt över 11 miljoner användarna och kan ses som en spegling av den verkliga världen. Valutan som används i Second Life kallas Linden dollar och växlas in mot amerikanska dollar. Det är inte enbart enskilda användare som är aktiva i Second Life, även företag och myndigheter finns representerade. Sverige har öppnat en ambassad i Second Life och organisationen ECPATs (som arbetar mot kommersiell exploatering av barn) svenska avdelning har startat ett virtuellt kontor. Förutom att vinning från brott kan tvättas genom denna virtuella ekonomi kan även andra brott begås som stöld av virtuella identiteter och egendom samt bedrägerier och hot. Här står rättsväsendet inför en utmaning, för är det ett brott att stjäla en TV som inte existerar i verkligheten men som kostat någon pengar? I USA finns det flera fall av anmälningar för "brott" som begåtts i den virtuella världen.

I takt med att överföringshastigheten på Internet ökar blir allt mer information möjlig att skicka elektroniskt. Ett användningsområde som ökar i popularitet är telefoni via Internet, så kallad IP-telefoni. En konsekvens av IP-telefoni är att polisens möjlighet att följa och avlyssna samtal avsevärt försvåras då det inte längre finns fasta adresser att spåra kommunikationen mot. En annan kommunikationsväg som är svår för polisen att avlyssna är chatprogram såsom IRC- Internet Relay Chat och system för snabbkommunikation som ICQ och MSN. Det finns underrättelseinformation som pekar på att kriminella miljöer håller på att bygga upp egna plattformar för kommunikation vilket försvårar insynen för polisen.

Både Hotbild 2004 och Problembild 2007 har tagit upp och diskuterat problematiken med att kriminella skulle komma att samarbeta med mer sofistikerade kriminella såsom hackare och ekobrottslingar. I dag finns en väl utvecklad svart marknad för kriminella tjänster på nätet som är oberoende av nationsgränser eftersom samarbetet sker över nätet.

3.4.1 Bedömning

Den växande floran av tjänster på nätet i kombination med ökad användartillgänglighet ger nya möjligheter för brottslingarna. Medvetenheten om att det är betydligt säkrare att kommunicera via Internet gör att fler kriminella kommer att välja denna möjlighet. Det finns anledning att anta att fler kriminella därför kommer att övergå till kommunikation via Internet. Den accelererande användningen av Internet och andra Telecom-tjänster påverkar redan det polisiära arbetet men även kriminalvården genom att intagna idag inte är lika avskilda från samhället vilket var en av tankarna bakom fängelsestraff som samhällelig sanktion.

Det är däremot viktigt att se teknikutvecklingen som en möjlighet för polisen. De digitala spår som de kriminella lämnar efter sig är möjliga att nå med rätt teknik. Det är redan idag avgörande för större utredningar att det finns kompetens för analyser och bearbetning av telefontrafik och behovet av datorexpert, IT-forensiker, analytiker och liknande kommer att öka. Rättsväsendet som helhet behöver därför bredda sin kompetens på området.

Det är delvis en generationsfråga, de yngre poliserna kommer att ha en annan IT-mognad än vad kåren som helhet har idag. Detsamma gäller dock den organiserade brottsligheten som generellt har låg kunskap om IT men som genom sin rekrytering av tonåringar kommer att öka sin generella kompetens. För att inte tappa mark krävs det att Polisen har en medveten strategi för att öka kunskanget om IT. Idag nödgas Polisen ofta att utveckla egna tekniska system. Detta är krångligt, dyrt och innebär att systemen redan är gammalmodiga då de tas i bruk. Istället borde Polisen använda produkter som utvecklats för världsmarknaden.

En annan aspekt av teknikutvecklingen är den sårbarhet som drabbar all teknikberoende verksamhet. I en mer uppkopplad värld flyter det privata och det tjänsterelaterade ihop och när allt mer kommunikation samlas i datorer krävs att varje enskild polismedarbetare har ett högt säkerhetsmedvetande. Detta kommer att bli allt viktigare i och med bedömningen att stöld av hemlig information och angrepp via nätet mot myndigheter och myndighetspersoner kommer att öka och med det risken för otillbörlig påverkan mot myndighetspersoner.

Idag behöver de kriminella inte veta var samarbetspartners befinner sig geografiskt och de är heller inte beroende av att veta deras identitet. Detta leder fram till slutsatsen att internationell samverkan idag är ett måste när det gäller polisiärt arbete på Internet.

4 Den organiserade brottslighetens utveckling sedan 2007

Den organiserade brottsligheten är till skillnad från terrorism en parasitär verksamhet. Där terrorister vill bryta ner och förstöra samhällsstrukturer vill den organiserade brottsligheten istället utnyttja det existerande samhället. Där terrorister vill skapa kaos tjänar den organiserade brottsligheten ofta på stabilitet i syfte att kunna planera sin verksamhet och långsiktigt organisera införsel och distribution av sina varor. Den organiserade brottsligheten lever i och på samhället genom att antingen erbjuda allmänheten det staten vill förbjuda och reglera men som det ändå finns stor efterfrågan på som alkohol, cigaretter, narkotika, sex, piratkopior och billig arbetskraft – eller att genom olagliga metoder skaffa sig fördelar i den lagliga sfären.

För detta behövs en fungerande marknad för varor och tjänster och en något så när förutsägbar verklighet som möjliggör framförhållning i brottsuppläggen. Den organiserade brottsligheten behöver även företag för att kunna tvätta sina pengar och ett samhälle att spendera dem i. Ett exempel på symbiosförhållandet mellan den organiserade brottsligheten och samhället i stort är då våldsamma upplopp förekom i Danmark i februari 2008 och polisen stod i det närmaste maktlös. Då ringde det kriminella gänget Black Cobra runt till ungdomar och krävde att de skulle sluta anlägga bränder eftersom det störde narkotikahandeln.

Narkotikasmuggling är det mest lukrativa brottsområdet för den organiserade brottsligheten och det är också kring denna verksamhet som nätverken fortfarande samlas. Narkotikahandeln är och kommer att fortsätta vara en prioriterad brottstyp för de brottsbekämpande myndigheterna i framtiden. Förutom narkotika är smuggling av cigaretter, alkohol och diesel primärbrott för de kriminella grupperingarna. Andra är människosmuggling, människohandel, utpressningsverksamhet och rån. Även detta är brottstyper som kräver stora insatser och resurser av polisen varje dag. För att den organiserade brottsligheten ska kunna genomföra sin primära verksamhet utförs stödbrott som vapenstöld och penningtvätt och för att försvara eller utöka sina marknadsandelar begås sekundärbrott i form av hot, våld, infiltration och korruption.

4.1 Grupp typer

Fyra typer av grupper kan grovt urskiljas inom den organiserade brottsligheten. Utöver detta förekommer en mängd olika samarbetsformer och konstellationer som tillsammans begår brott, men de nedan uppräknade är de som är möjliga att kategorisera. Den grupp typ som idag framstår som den största utmaningen för polisen är de så kallade imperiebyggarna. Dessa grupperingar verkar i det tysta. De finns i samhället, många gånger i form av affärsmän med tvivelaktiga metoder och de använder sig av våld när det anses nödvändigt. Flera arbetar eller har tidigare gjort det, men det finns ingen strävan efter ett vanligt liv. Grupp typen är svårbekämpad eftersom det många gånger är svårt att binda dessa ”affärsmän” till specifika brott.

En variant på denna grupp typ är de ryska kriminella, som återfinns i företag eller nära andra maktsfärer, som den politiska varav många hade kopplingar högt upp i det ryska samhället när de kom till Sverige.

Den andra grupp typen etablerade sig i Sverige genom att tydligt markera sitt våldsutövande, här återfinns 1% MC-miljön. Strategin var att med öppet våld slå sig in i ett

stabil samhäll. Efterhand minskade det öppna våldsanvändandet och därmed svalnade också polisens och samhällets intresse. Idag är grupptypen fast etablerad i Sverige. Brottsligheten de utövar är mer osynlig än tidigare och man låter ofta andra stå för våldet. Hells Angels i Sverige använder sig av supporterklubben Red and White Crew och danska Hells Angels har en egen organisation, AK81, som tar hand om våldsutövandet.

Ytterligare en grupptyp är de förortsgäng som utövar mycket våld för att skaffa sig respekt och makt. Detta är en viktig del i deras framtoning men gängen ägnar sig också åt annan grov brottslighet. Det är dock våldet som gör att dessa gäng får uppmärksamhet. Gängen har inga långsiktiga strategier och bygger inga imperier. Det finns dock information som pekar på att de bevakar och i vissa fall försöker utöka sina geografiska territorium. I stort sett finns inga nationella targets i denna miljö.

Slutligen finns det ungdomsgäng som begår brott som avancerade stölder. Det finns systematik i brottsligheten men vinsterna går framförallt till konsumtion under helgerna och det förekommer inget utpräglat våld.

Den kriminella världen kan ses som ett nät spunnet mellan olika grupperingar ofta bestående av tre till fyra huvudaktörer. Det finns en klar trend sedan 2006 att allt fler yngre blir medlemmar i de kriminella nätverken. Organisationer samarbetar kring primärbrottet men tar hjälp av andra kriminella vid behov. Vissa grupperingar har mycket specialiserad verksamhet och samarbetar inte i någon högre utsträckning med andra kriminella. Där återfinns människosmugglare, skrotsmugglare, rånarligor och grupperingar som enbart ägnar sig åt sofistikerad ekonomisk brottslighet. Däremot finns det kriminella grupperingar som byter primärverksamhet, till exempel rånnätverk som gått över till smuggling av skrotbilar. I det större nätverket, till vilket de flesta kriminella grupperingar tillhör, finns 1% MC-miljön, narkotikasmugglingsgrupperingar samt förortsgängen. Dessa miljöer är mer multikriminella till sin karaktär. Här blandas narkotikaverksamhet, ekonomisk brottslighet, utpressning och stölder.

4.2 1% MC-miljön

Den kriminella motorcykelmiljön – 1% MC-miljön – växer i Sverige och antalet aktörer i Skåne beräknas ha fördubblats under 2000-talet. Ett stort antal företag är kopplade till 1% MC-miljön och över hälften av de individer med anknytning till gängen har styrelseuppdrag i olika bolag. Hells Angels-sfären (HA) har totalt sett betydligt fler medlemmar än Bandidos-sfären (BA) och kan ses som mycket stabil över tid. Antalet medlemmar i de fullvärdiga klubbarna ökar, liksom antalet och storleken på supporterklubbarna. Medlemmarnas medelålder, 40-50 år, är högre än den inom BA-sfären. Detta tillsammans med den information som finns om den kriminalitet som HA är involverad i tyder på att gruppen har utvecklats och blivit mer sofistikerad. De behöver inte längre använda lika mycket våld och klubbarna ägnar sig allt mer åt ekonomisk brottslighet. Det är vanligt att medlemmarna äger företag framförallt inom bygg och handel, liksom innehar styrelseuppdrag i samma branscher. HAs brottslighet har blivit osynligare och klubbarna vårdar dessutom sitt varumärke genom att donera pengar till välgörande ändamål. Risken för korruption ökar eftersom organisationen numera har råd att överge direkta hot som medel och istället övergå till mutor.

Varumärket MC-kriminell, som HA och andra kriminella MC-klubbar har byggt upp, har använts av Bandidos när de skapat sin "flock". BA består av medlemmar mellan

30 och 40 år och är stabil över tid. BA:s supporterklubbar ökar betydligt i antal men medlemsbasen fluktuerar vad gäller vilka medlemmar som ingår.

4.3 Kriminella grupperingar i förorterna

Antalet personer som ingår i kriminella grupperingarna i de större städernas förorter ökar, liksom antalet gäng. Ledarna är idag i 30-årsåldern och har varit kriminellt aktiva sedan tidig tonårstid. Runt dessa samlas många, ofta unga, personer, som utnyttjas för att begå brott. Många av de grupper som räknas till den kriminella miljön i förorterna har egna symboler och namn. Dessa gäng ökar sin medlemsbas om än i mindre omfattning än 1% MC-miljön. Alla dessa grupper kan ses som stabila då flertalet medlemmar varit del av gruppen i över ett år och många av ursprungsmedlemmarna är fortsatt aktiva, i viss mån även under den tid de spenderar på anstalt.

Det finns även förortsgrupper och nätverk som inte är självmarkerande genom namn däribland grupperingar i Göteborgsförorter där huvudaktörerna är tungt kriminellt belastade. Dessa grupper är multikriminella och sysslar med narkotika, utpressning och grova stölder. Kontakterna med andra kriminella är omfattande.

Utvecklingen i Danmark, där gatubanden vuxit sig starka och där medlemmarna framförallt består av andra generationens invandrare, har gått snabbt. Idag utmanar de 1% MC-miljön genom att vara fler till antalet och mycket våldsbenägna. De har tagit över områden i vissa danska städer och visar där öppet motstånd mot polisen. Den konflikt i Göteborg som pågått mellan olika förortsgäng och MC-sfären visar på att en liknande utveckling är på gång även i Sverige.

Hur olika grupperingar rekryterar är i huvudsak oklart men information pekar på att värvingen av nya medlemmar till förortsgängen är aggressiv. Där är det också svårare för unga människor att ställa sig utanför kriminaliteten då social tillhörighet är en av drivkrafterna. Dessutom är dessa konstellationer mer flytande. Tydliga medlemskap existerar inte och man utnyttjar unga för att begå brott utan att detta innebär att man väljer sida. Detta skiljer sig mot 1% MC-miljön dit personer söker sig snarare än att man blir rekryterad. För att bli medlem måste man bevisa sin lojalitet. Sammantaget innebär detta att när man väl tagit steget in i 1% MC-miljön är det svårare att lämna kriminaliteten.

4.3.1 Unga kriminella i förorten

Storstadsmyndigheterna vittnar om en omfattande rekrytering av ungdomar till de kriminella grupperingarna i förorterna. Miljön i dessa förorter hårdnar och det har blivit allt vanligare att företrädare för samhället angrips. I både Stockholm och Göteborg finns det områden där är svårt för polisen att utföra sitt arbete. Det händer att även brandmän, ambulanspersonal och lokaltrafik attackeras. Det sker inga regelrätta upplopp men stenkastning och vandalisering förekommer. Allvarligare incidenter har inträffat som beskjutningen av polishuset i Södertälje 2005. Denna typ av brottslighet som på vissa ställen är påtaglig kan sägas vara systemhotande, då unga kriminella genom hot och våld angriper viktiga samhällsfunktioner.

De mest aktiva kriminella ungdomarnas brottslighet omsätter stora ekonomiska värden men kriminaliteten saknar långsiktiga strategier, ofta konsumeras veckans brottsvinster upp under helgen. De ägnar sig heller inte åt någon mer subtil form av otillåten

påverkan på samhällsstrukturer. Däremot har Rikskriminalpolisen noterat att vissa ungdomsgäng har uppnått en sådan status att de kan inleda samarbete med mer etablerade organiserade gäng för att komma åt en gemensam motståndare.

Brottsbenägenheten bland unga har inte ökat generellt men eftersom det finns betydligt fler ungdomar i dag har antalet brott begångna av unga ökat. Enligt Socialstyrelsen finns det tecken på att brottslighet och dess konsekvenser har blivit mer koncentrerad till utsatta och marginaliserade grupper i samhället. Idag kommer rapporter om att många ungdomar inte klarar grundskolans krav. Det är framförallt barn från hem med låg socioekonomisk status, de flesta är pojkar och många har invandrarbakgrund. Universitetskanslern Anders Flodström menar att vi går emot en märklig samhällsutveckling med ett växande, lågutbildat manligt proletariat.

4.4 Smugglingsgrupperingar

Smugglingsgrupperingar i Sverige, framförallt de som hanterar narkotika, är internationella till sin karaktär. Grupperingar med bas på Balkan har landsmän i Sverige som organiserar den svenska delen av smuglingen. Utmärkande för vissa av dessa grupperingar är att personerna i Sverige ska vara utbytbara. Om problem uppstår åker personen tillbaka till Balkan för en tid och ersätts av en helt ny person. Det är därför svårt att veta i vilken mån dessa grupperingar växer eller inte. Detta försvårar polisarbetet då nya aktörer ständigt dyker upp. Karakteristiskt för dessa etniska grupper, framförallt albaner och montenegriner, är att de i huvudsak samarbetar med landsmän. De grupper som funnits länge i Sverige är mer etablerade och också aktiva inom fler brottsområden. De är också mer integrerade i den svenska kriminella världen.

Traditionellt sett har kriminella grupperingar med ursprung på Balkan förknippats med heroinsmuggling via balkanområdet och kokainsmuggling kopplas vanligtvis ihop med Sydamerikaner. En ny trend som uppmärksammas är att serbiska grupperingar etablerar sig i Sydamerika och smugglar kokain till Sverige. De serbiska grupperingarna sköter på så vis hela kokainsmugglingskedjan själva.

Amfetamin är den forsatt vanligaste tyngre drogen i Sverige och det mesta kommer från Polen. Väletablerade polska kriminella i Sverige har under en lång tid kunnat bygga upp en effektiv organisation som står för tillverkning i Polen, transport till Sverige och distribution av kilopartier till andra kriminella nätverk inom landet. Smuggling förekommer även från Estland, Lettland, Litauen och Ryssland. Litauiska ligor utför dessutom organiserade stölder i stor omfattning i hela Sverige

Smugglingsgrupperingar från Balkan verkar inte försöka väva in sin kriminella verksamhet och brottsvinning i den vita sektorn. Inga uppgifter tyder på att de inblandade har företag eller investerar sina pengar i Sverige i syfte att etablera sig här. Enligt tidigare känd information går oftast pengarna från den brottsliga vinningen tillbaka till balkanregionen. Detta skiljer sig mot grupperingar och konstellationer från till exempel Baltikum.

4.5 Specialiserade grupper

De som sysslar med människosmuggling skiljer sig från andra typer av grupperingar då de är specialiserade och inte samarbetar i någon högre utsträckning med andra kriminella grupperingar. Människosmugglarna är utspridda över Sverige. Hälften av per-

sonerna är svenska medborgare, dock härstammar alla utom en från ett annat land. Det finns många bolag länkade till dessa personer.

Uppemot 90 procent av den kända människosmugglingen har idag en Irak-koppling. Detta innebär att de smugglade personerna kommer från Irak medan människosmugglarna antingen kommer från Irak eller från något annat land i regionen. Under 2008 har antalet asylsökande från Irak minskat vilket innebär att antalet smugglade människor därifrån också gått ner. Övriga länder avseende smugglarnas ursprungsland är Somalia, forna Jugoslavien, Indien, Vietnam, Thailand, Sverige och Bolivia.

Det finns en rad nätverk som specialiserat sig på rån, de flesta är baserade i Stockholmsområdet. De spektakulära rån som vissa av dessa grupperingar tidigare utförde mot värde transporter och depåer i Sverige har med få undantag helt upphört vilket kan förklaras i polisens ökade insatser och ett förbättrat säkerhetstänkande i branschen. Rånätverken fokuserar i dagsläget istället på våra nordiska grannländer där säkerhetsarbetet inte kommit lika långt. Vissa typer av grova rån verkar gå i cykler men de har antagligen samma gärningsmän. I takt med att antalet värde transporter tenderar att plana ut har antalet bankrån ökat i Sverige.

I Europa har den asiatiska organiserade brottsligheten länge varit ett problem. I Sverige börjar närvaron av kriminella asiatiska grupperingar bli allt påtagligare. Cannabisodlingar som drivs av vietnamesiska grupperingar och människosmuggling som både kineser och vietnameser är inblandade i är exempel på detta. Dessa grupperingar är svåra att bekämpa då medlemmarna håller en låg profil och i möjligaste mån undviker kontakt med det svenska samhället.

4.6 Kvinnor och organiserad brottslighet

Kvinnor utgör fortfarande en minoritet av de lagförda i Sverige. Under 2007 var 17 procent av de lagförda kvinnor men andelen har ökat med fyra procentenheter sedan 1998. Sett till brottstyp utgör kvinnorna en hög andel av lagföringarna när det gäller missbruk av urkund, mened, förskingring och snatteri men när det gäller grov misshandel, sexualbrott, tillgrepp av fortskaffningsmedel och rån står kvinnorna för en mycket liten del av brotten. Även när det gäller narkotikabrott är kvinnorna förhållandevis få. Våldsbrotten begås till stor del av män, men en ökning kan skönjas när det gäller antalet unga kvinnor som begår våldsbrott. Även om antalet inte är stort väcker detta frågan om hur kvinnors delaktighet i grövre våldsbaserad kriminalitet kommer att se ut i framtiden.

De kvinnor som lever med kriminella män är oftast väl medvetna om varifrån inkomsterna kommer men kvinnor är mycket sällan att betrakta som huvudmän inom den organiserade brottsligheten. De har däremot ofta andra roller i det brottsliga upp-lägget. De agerar som styrelsemedlemmar i företag, de är kurirer, de står för telefonabonnemang för att nämna några uppdrag. I vissa fall har de drivit verksamheten under tiden deras man har avtjänat fängelsestraff. De underlättar brottsligheten men står inte för planering och får heller inte någon större del av vinsten. Den organiserade brottsligheten är patriarkal till sin karaktär.

Inom MC-sfären kan kvinnor inte bli medlemmar, men kvinnorna runt medlemmarna utnyttjas inte sällan för brottsligheten. Eftersom kvinnor inte är en del av våldskapitalet blir de istället sårbara för våld och hot om våld och kan på detta sätt tvingas att

delta i eller underlätta brottsligheten. Det är dessutom svårt för kvinnorna, om de blir utsatta för brott, att söka stöd hos samhället eftersom de riskerar ytterligare hot och våld från gruppen.

Det finns mycket få kvinnor inom narkotikasmugglingen och då fungerar de oftast som kurirer eller som bulvaner för företag där brottsvinningen investeras. Brottsområdet som skiljer ut sig är människohandel och människosmuggling där det finns flera exempel på kvinnor som huvudmän. Detta hänger troligen samman med att offren för människohandeln framförallt är kvinnor eller barn och att det är lättare att som kvinna styra och lura dessa offer. Kvinnliga människosmugglare är mer framträdande inom gruppen somalier, vietnameser och indier, medan de är färre bland gruppen irakier.

4.7 Den kriminella myrstacken – samarbete en framgångsfaktor

I ett allt mer globaliserat samhälle utvecklas de kriminellas organisation och kommunikation. Liknelsen kan göras med dagligvaruhandeln, där jakten på effektivisering och nya marknader leder till allt större enheter. Stora kedjor tar över, vilket innebär att vi som kunder enbart ser ett fåtal butiksnamn, samtidigt som den bakomliggande strukturen döljer kedjor av underleverantörer och komplexa logistiksystem. Detsamma gäller för den organiserade brottsligheten. För att bli en framgångsrik kriminell är det en fördel att ingå i stora nätverk med internationella kontakter. På detta sätt får man tillgång till stordriftsfördelar, nya marknader, kan samarbeta med specialister och får ständigt nya kontakter.

När polisen ska beskriva den kriminella världen finns det en tendens att utgå från grupperingar och enskilda nätverk. Detta är förvisso en korrekt beskrivning i och med att kriminella ofta specialiserar sig inom ett visst typ av brottsligt område och har uppbyggda kontakter med samarbetspartners. Samtidigt förvillar det tanken eftersom de enskilda nätverken är noder i den gemensamma kriminella värld som dessa befinner sig i. Denna värld bygger på lojaliteter och kontakter. Det behöver dock inte innebära att man är bunden till att enbart begå brott med de personer som finns inom den egna gruppen. Snarare kan den brottsliga verksamheten sägas bedrivas i projektform. Tydligast kan detta exemplifieras med Hells Angels (HA). Brott begås sällan i HA:s namn, det är enskilda HA-medlemmar som begår brottet, ibland med andra personer som samarbetspartners. Med medlemskapet följer dock två viktiga fördelar; att man kan använda sig av HA:s skrämsekapital och att man har HA bakom sig om något skulle gå fel. I gengäld måste man betala en procentandel av brottsvinningen till organisationen.

Att kriminella möts och samarbetar i den gemensamma kriminella världen vittnar samtliga storstadsmyndigheterna om. Nya kontakter och till synes oheliga allianser uppstår ständigt. Det är alltid pengarna som står i centrum och kan samarbeten gynna vinningen så knyts nya band. Men lika lätt som samarbete kan inledas, lika snabbt kan konflikter uppstå. Kriminalvården vittnar om att de kriminella nätverken växer inne på anstalterna. Det är viktigt för de kriminella att skapa sig en identitet när de sitter inne, och de meriterar sig genom fenomen som motsvarar de i samhället samt genom bland annat öppen ordningsstörning.

Den rangordning som skapas innanför murarna är giltig även när man lämnar anstalten. För många tungt kriminella uppfattas det som ett mål att åka fast någon gång under sin kriminella karriär eftersom det ökar den kriminella statusen.

Mycket av vinningen av brott läggs på konsumtion. Till att köpa hus, bilar, dyra kläder och till krogliv. Många kriminella har familj och är till synes väl integrerade i samhället. Målsättningen är ofta att tjäna tillräckligt på den kriminella verksamheten för att på sikt kunna dra sig tillbaka från det kriminella livet. Brottsvinningen investeras i vita verksamheter som de kan leva på då de övergått till ett liv på rätt sida av lagen. Utvecklingen att allt fler befinner sig i en grå verklighet, mellan den kriminella verksamheten och ett "vanligt liv" med hus och familj, är tilltagande och suddar ut gränserna för vad en kriminell livsstil är.

Det kan också komma att påverka andra människors attityd till kriminalitet då människor ser att socialt accepterade personer lyckats omvandla vinning från brott till en vit livsstil. Detta i kombination med att det är vanligt att dessa personer i någon form ofta fortsätter olaglig ekonomisk verksamhet, många gånger genom företagande, gör att andra kan komma att uppfatta att brott faktiskt lönar sig. Den allmänna bilden av brottslingen är svår att kombinera med den ansvarstagande familjefadern i den stora villan i den fina förorten. Det finns kända kriminella i Sverige som lever helt vanliga liv, med arbete och familj, men samtidigt begår grova rån. Idag kan förmögenheter skapas väldigt snabbt och gränserna mellan "hederligt" rika och kriminella blir allt mer oklara. Detta har lett till en ökning av affärsuppbyggnader mellan vita företag och kriminella. Resultatet är ökande acceptans från samhället.

För rättsväsendet blir svårigheten att identifiera nyckelpersoner då den brottsliga myrstacken inte är statisk och gråzonen är växande. Idag inriktats insatser på självmarkerande kriminella och de som lever helt i den svarta sektorn. De som inte längre själva tar i kriminaliteten men som styr verksamheten och får stora delar av inkomsterna är betydligt svårare att komma åt för rättsväsendet och det krävs ett avancerat och ut hålligt underrättelsearbete för att nå dem.

Som en del i en nationell kraftsamling mot den grova organiserade brottsligheten fick Polisen, Brottsförebyggande rådet och Säkerhetspolisen i juli 2008 varsitt genomförandeuppdrag av regeringen. För polisen innebär uppdraget att förbättra arbetsmetoderna och att utveckla samarbetet inom Polisens egna myndigheter och med utomstående parter. Polisens arbete med att genomföra regeringsuppdraget leds av Rikspolisstyrelsen men sker i nära samarbetet med Ekobrottsmyndigheten, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Kustbevakningen, Skatteverket, Tullverket samt Åklagarmyndigheten. I uppdraget ingår bland annat att säkerställa en bred myndighetsrepresentation i Operativa rådet samt att rådets representanter har tillräckliga befogenheter att inom rådets verksamhet fatta bindande beslut för den myndighet de företräder. Därutöver ska särskilda aktionsgrupper inrättas som kan användas lokalt och nationellt. Det ska dessutom inrättas regionala underrättelsecenter (RUC) på ytterligare fem platser i Sverige med syfte att öka och effektivisera samverkan mellan de brottsbekämpande myndigheterna, idag finns regionala underrättelsecenter vid de tre storstadsmyndigheterna. Kriminalunderrättelseverksamheten vid Rikskriminalpolisen ska utvecklas till ett myndighetsgemensamt nationellt underrättelsecenter (NUC). Målet är att arbetet mot den organiserade brottsligheten som helhet kommer att stärkas och att möjligheterna att nå nyckelpersonerna i den kriminella verksamheten förbättras.

4.8 *Skrämselkapital och kändisskap i den kriminella världen*

Många grupperingar eftersträvar att verka i det dolda utan symboler och namn på den egna sammanslutningen, men MC-miljöns sätt att aktivt berätta för omvärlden om grupptillhörigheten har sedan 1990-talet inspirerat även andra kriminella. Det finns idag allt fler grupperingar, framförallt i storstädernas ytterområden, som väljer att anta gruppnamn och marknadsföra dessa. Inte sällan har de en eller flera ledare som framträder som gruppens talesperson. Internet inspirerar och fungerar som ett verktyg för de kriminella grupperingarna i skapandet och spridandet av det egna varumärket. Även själva brottsligheten påverkas av denna önskan att göra den egna personen och den egna gruppen kända genom spektakulära brott som rån.

I polisiärt arbete talas det ofta om våldskapital, det vill säga den förmåga till våld som gruppen eller individen historiskt har visat sig vara kapabel att utöva. Det kan också handla om den tillgång till vapen som gruppen har. Skrämselkapital är kopplat till våldskapitalet och manifesteras i det faktum att grupptillhörigheten allena räcker för att människor, i rädsla att angripas, inte vågar vittna, anmäla brott eller på annat sätt gå emot gruppmedlemmens önskan. Skrämselkapitalet byggs initialt upp av att våld utövas för att skrämja omgivningen. När skrämselkapitalet väl är uppbyggt kan gruppen tona ner våldsanvändandet och endast förvalta det skrämselkapital som byggts upp.

Mediautrymmet dessa grupper och individer får ökar kändisskapet och gruppens skrämselkapital. Idag ser vi att tungt kriminella, under bästa sändningstid, får berätta om sig själva och sin kriminalitet. Media har alltid haft ett intresse av att beskriva brottslighet, men att enskilda kriminella individer tillåts företräda en hel kriminell gruppering är något nytt.

Resultatet av detta blir att de kriminella marknadsför sin kriminalitet, ökar på sitt skrämselkapital och förbättrar förutsättningarna för den egna kriminella verksamheten. Detta ökar oron hos medborgarna och det ger dessutom en skev föreställning, inom såväl allmänheten som rättsväsendet, om vilka grupperingar som är farligast. Dessutom gagnar det de mer osynliga grupperingarna, som kan arbeta ostört.

För att effektivt kunna bekämpa den organiserade brottsligheten är det viktigt att Polisen kommer åt nyckelpersonerna i den kriminella verksamheten. Ett verktyg för att underlätta detta är listor över vilka personer det finns ett särskilt behov av att punktmarkera. Det finns dock en risk att arbetsmetoden bidrar till ett ökat kändisskap för de kriminella och "att vara listad" kan ses som statushöjande inom den kriminella världen.

Polisens sätt att bistå media i deras samhällsuppdrag kan också ses ur detta perspektiv. Hur ska polisen förhålla sig till medias behov av saklig information angående brottslighet och brottslingar och hur kan detta påverka kriminellas möjligheter att öka och sprida sitt skrämselkapital? En medveten mediastrategi från Polisens sida, där man ger ut saklig information och håller en öppen dialog med media kring dessa individer och deras brottslighet, kan leda till att media väljer att ge en mer rättvisande bild utan att bidra till varumärkesbyggande och ökat skrämselkapital.

4.9 Social acceptans

De flesta medborgare förknippar troligen den organiserade brottsligheten med framförallt narkotikasmuggling och utpressningsverksamhet. Även människohandel och människosmuggling är områden som är kända av allmänheten. Men den organiserade brottsligheten kan sägas vara mångsysslare, nätverk interagerar med varandra och många gånger sysslar man med flera olika typer av brottslighet.

Denna koppling att den organiserade brottsligheten finns inom många marknader är inte lika känd och det visar sig också i den sociala acceptans som finns för köp av andra typer av smugglade varor som köparna, allmänheten, känner till är antingen förfalskade eller smugglade. Generellt kan sägas att det i Sverige finns en låg social acceptans för exempelvis köp av narkotika, men en högre social acceptans för köp av varor som smugglad alkohol, cigaretter, diesel och förfalskade märkeskläder. Dessa varor kan många tänka sig att köpa och anmälningsbenägenheten är låg. Att man som köpare av smugglade varor bidrar till den organiserade brottsligheten och en rad andra brott finns det en låg kunskap om hos allmänheten. Bakom den storskaliga smuglingen ligger nätverk som smugglar en rad varor och dessutom använder sig av olika former av otillbörlig påverkan för att underlätta sin brottsliga verksamhet.

5 Vissa för organiserad brottslighet intressanta sekundär- och stödbrottstyper

5.1 Systemhotande brottslighet

Den organiserade brottsligheten är parasitär och tjänar inte på ett samhälle i kaos. Grupperingarna försöker inte bryta ner samhället utan vill istället påverka det i den riktning som gynnar deras intressen och underlättar deras primärverksamhet. Då den organiserade brottsligheten lyckas påverka rättskedjan eller andra myndigheter genom övergrepp i rättsak, utpressning, korruption eller annan otillbörlig påverkan blir det systemhotande men inte automatiskt samhällshotande.

Om en statsbildning är svag eller stark påverkar i hög grad den organiserade brottslighetens möjligheter till påverkan. I vissa länder förekommer det att anställda inom rättsväsendet och andra samhällsviktiga funktioner är avlönade av kriminella organisationer för att från insidan bevaka deras intressen. Man kan säga att det handlar om inflytande i, snarare än påverkan på, samhället. I Sverige verkar den formen av påverkan vara ovanlig. Istället har vi på senare tid kunnat se en ökning av hot och våldsanvändning i syfte att påverka rättsprocessen. För det används bland annat det skrämsekapital som de kriminella grupperingarna själva, media och även rättsväsendet hjälpt till att bygga upp.

En effektiv byråkrati är ett skydd mot korruption. Länder med en långsam, omfattande och mindre transparent byråkrati är i mycket högre grad än Sverige drabbade. I Sverige används till exempel mutor främst för att skaffa sig någon form av fördel, vilket skiljer sig från den sorts korruption som är vanligast i de flesta andra länder, där myndighetspersoner kräver betalning för att utföra det man är ålagd att göra i tjänsten. Med internationaliseringen av ekonomin ökar risken för att även Sverige kommer att utsättas för otillbörlig påverkan i större utsträckning än idag. Många företag i Sverige ägs numera av utländska ägare och många svenska företag investerar utomlands.

En orsak till att vi i Sverige de senaste åren fått uppleva en ökning av våld och hot mot personer i rättskedjan är att det här, i jämförelse med de flesta andra länder, är mycket svårt att korrumpiera poliser, nämndemän och domare. För att då kunna påverka utgången av en rättegång blir yttre påverkan genom hot och våld mot vittnen och åklagare det tillvägagångssätt som framförallt används. Brukandet av sådana metoder är främst kopplat till de självmarkerande gängen. Då försöken att påverka rättssystemet tar sig så extrema uttryck, som vid sprängningen vid en åklagares hus i slutet av 2007 är det naturligt att samhället blir på sin vakt och stöttar med skydd och andra åtgärder. I de fall där risken för hot inte är lika uppenbar är det svårare för samhället att sätta in adekvata skyddsåtgärder. Den påverkan eller försök till påverkan som de mindre kända grupperingarna ägnar sig åt vet vi lite om. Deras agerande är svårare att upptäcka och också antagligen farligare på sikt

Även om det finns exempel på ett flertal fall av allvarliga hot mot och misshandel av personal inom Kriminalvården är deras bedömning att det förekommer i ganska begränsad omfattning men att hoten, både i form av förtäckta och uttalade hot, ändå ökar. Anledningarna anses vara att fler personer med koppling till organiserad brottslighet döms samt att säkerheten på anstalterna har skärpts.

Att använda sig av de legala systemen för att olagligen skaffa sig fördelar är exempel på parasitär verksamhet. En klassiskt inkomstkälla för maffialiknande konstellationer är att använda sig av offentliga upphandlingar, vilket tillsammans med tillståndsgivning är de mest korruptionsutsatta verksamheterna i Sverige. Vid upphandlingar finns det alltid en risk att tjänstemän på olika sätt kan försöka påverkas för att "hjälpa" till. Enligt överåklagare Christer Van Der Kwast har det i Sverige skapats en växande gråzon mellan politik och näringsliv i takt med att fler kommunala verksamheter bolagiserats. Bolagiseringen har gått fort och det gör att mekanismerna för kontroll inte hunnit med i utvecklingen. Många upplever dessutom att det är svårt att dra en gräns mellan lobbying/representation och mutor/korruption. Korruptionen tar sig heller sällan uttryck i form av reda pengar. Det vanligaste är istället gentjänster och bjudmiddagar.

Dick Malmlund på Svensk handel visar på problemet att företag använder sig av kronfogden för att utan grund anmäla sina konkurrenter i upphandlingar för att på så sätt diskvalificera dem från att vara med och lägga bud. Detta tillvägagångssätt är också på sikt systemhotande då det undergräver tilltron till våra myndigheter. Det finns kopplingar till miljöområdet där oseriösa entreprenörer, genom att inte uppfylla miljökraven, kan dumpa priserna och vinna upphandlingar. Vi ser idag en ökning av affärsuppgörelser mellan vanliga företag och kriminella. En orsak är att förmögenheter idag kan skapas väldigt snabbt och att gränserna mellan "hederligt" rika och kriminella börjar suddas ut. Idag får kriminella tillträde till sociala sammanhang som tidigare var stängda för dem och där många viktiga affärskontakter knyts.

5.1.1 Bedömning

Den ökade mediaexponeringen av vissa grupperingars skrämselfkapital har lett till en större medvetenhet om riskerna för myndighetspersoner och vittnen. Uppmärksamheten har också lett till att fler känner sig oroliga. Det är bra med medvetenhet men en rädsla som förvandlar det yttre upplevda hotet till ett reellt inre hot är en problematisk och ofta förbisedd följd. Den senaste tidens utveckling har lett till att poliser har dragit sig för att göra ingripanden och att åklagare väljer att inte ta sig an vissa fall. Detta är mycket allvarligt och måste hanteras. Det behövs dessutom en strategi för att lättare upptäcka de gånger rättsprocessen eller polisens arbete påverkas utan att vi får kännedom om det. Samtidigt som det finns en överdriven rädsla för de kriminella grupperingarna kan vi se att det idag förekommer mer hot och våld mot myndighetspersoner än för några år sedan.

Det är av största vikt att de som arbetar inom rättskedjan och andra berörda myndigheter känner trygghet i att samhället håller emot. Det finns olika sätt det kan göras på och redan görs. Det är bättre att förbereda sig på att situationen kommer att bli värre och skapa system och strukturer som klarar större påfrestningar. Däremot är det viktigt att inte bygga på en oro som inte har någon förankring i den faktiska verkligheten.

5.2 Penningtvätt

Mycket av vinningen av brott går till konsumtion och återinvestering i den kriminella verksamheten. Trots det är det ofta nödvändigt att pengarna får en "legal bakgrund" som kan förklara för brottsbekämpande myndigheter hur det är möjligt att leva ett mer vidlyftigt liv än vad den taxerade inkomsten tillåter. Genom att direkt eller indirekt kontrollera företag som ingår i det finansiella systemet kan kriminella grupperingar underlätta sin penningtvätt. Det finns indikatorer på att kriminella i Sverige har infly-

tande över vissa företag som sysslar med valutaväxling, betalningsförmedling och factoring, branscher som ofta utnyttjas för penningtvätt. En observation Finanspolisen gjort är att i ärenden som har kopplingar till organiserad brottslighet återfinns företag med kontanthantering som restauranger och hår- och hudvård. Det är möjligt att de används för att införliva kontantvinster. I vissa fall står de kriminella inte som ägare själva men har lånat ut pengar till den som förvärvat företaget. På så vis får de indirekt kontroll över företaget.

Ekobrottsmyndigheten menar att penningtvätt i framtiden kommer att ha mer internationella inslag, där primärbrottsligheten, penningtvätten och placeringen av brottsvinster i större utsträckning kommer att ske i olika länder. Förutom korrumpade banker som underlättande faktor för penningtvätt, förenklar Internet ytterligare. Eftersom det är lätt att flytta pengar mellan konton och mellan länder blir det svårt att följa penningströmmarna, pengarnas egentliga ursprung döljs i transaktionskedjan. Ett penningtvättsupplägg är enkelt att åstadkomma genom att spela på pokersajter där två personer i förväg kan göra upp om ett spel. På så sätt kan en person – avsiktligt – förlora olagligt tjänade pengar till en annan person, som därefter kan hävda att pengarna är lagligen vunna.

Ett liknande tillvägagångssätt används i olika virtuella världar på Internet. Där köps virtuell valuta för verkliga pengar som sedan på olika sätt kan överföras till andra deltagare i spelet som betalning för virtuella varor eller tjänster. Personen i den andra änden kan, sedan transaktionen skett, växla de virtuella pengarna till verkliga pengar. Ett annat tänkbart scenario är att brottsvinster investeras i virtuella världar och förvaras där en tid för att sedan återtas för investeringar i den verkliga världen. Det är dock viktigt att poängtera att medlen måste överföras till de virtuella världarna genom traditionella finansiella institut – oftast är virtuella världen knuten till ett eller flera bankkonton dit medlen transfereras och sedan "omvandlas" till den virtuella valutan. Genom kopplingen till det finansiella systemet finns det möjlighet att spåra och följa transaktioner. Finanspolisen har fått förfrågningar från USA och Australien om huruvida två svenska företag som driver virtuella världar sköts som de ska, vilket indikerar att tillvägagångssättet uppmärksammas även i utlandet.

Sedan 1 juli 2008 gäller nya regler om förverkande av utbyte av brott vilket innebär att rättsväsendet lättare kan återta brottsvinster och tillgångar från kriminella som gjort sig skyldiga till grova brott och som inte kan visa att de pengar eller tillgångar de innehar härstammar från legal verksamhet. Finanspolisen bedömer att det krävs en del metodutveckling men att brottsvinster och tillgångar kommer att kunna förverkas senast under 2009.

5.2.1 Bedömning

Den nya lagen om förverkande förbättrar rättsväsendets möjlighet att återta brottsvinster och tillgångar från kriminella. Att återta pengar från kriminella personer är att angripa dem på ett sätt som allvarligt minskar deras motiv att fortsätta begå brott. Förutom att deras konsumtion begränsas, minskar även deras möjlighet att återinvestera pengarna i legal eller illegal verksamhet. Detta tvingar kriminella att försöka dölja pengarna vilket innebär att de inte kan leva den materialistiska tillvaro de vill. Alternativt tvingas de lägga ner mer tid, energi och resurser på att tvätta pengarna. Förhoppningsvis kan förverkade tillgångar eller pengar även störa betalningsströmmar mellan kriminella. En förutsättning för ett framgångsrikt resultat är att samverkan sker

med andra myndigheter som Skatteverket, Kronofogdemyndigheten och Ekobrottsmyndigheten.

6 Trender som har särskild/viss påverkan på framtidens polisverksamhet

Narkotikabrott, rån, grova stölder, människosmuggling och människohandel är de brottstyper som den organiserade brottsligheten främst inriktar sin verksamhet mot. Det är också gentemot dessa områden polisen fokuserar sin brottsbekämpning och där finns det redan en hög kompetens inom organisationen, utarbetade strategier och väl fungerande metoder. Även i fortsättningen kommer tyngdpunkten i polisens arbete med att förhindra och bekämpa den organiserade brottsligheten att ligga på dessa brottsområden. I avsnittet nedan behandlas ett antal brottstyper som inte är lika uppmärksammade eller där det saknas en samlad strategi för en effektiv bekämpning. Det kan också handla om brottstyper som ännu inte i hög grad påverkar det svenska samhället men som på sikt kan tänkas göra det.

6.1 Miljöbrott

Med grund i de stigande världsmarknadspriserna på vissa metaller och det ökande behovet av begagnade bilar och elektronik i utvecklingsländerna har en marknad för miljöbrott avseende metall vuxit fram i Sverige. Handel med metallskrot och begagnade bilar är i sig inget brott. Inte heller exporten behöver utgöra någon lagöverträdelse, men om bilarna och den begagnade elektroniken exporteras utan att de på ett adekvat sätt tömts på farliga komponenter klassas de som farligt avfall enligt Miljöbalken och gällande EU-direktiv. I Sverige finns exempel på att kriminella grupperingar som tidigare sysslat med rån och narkotikasmuggling idag har blivit aktiva inom skrot och skrotbilsområdet.

Ett sammanfattande av skrot- och metallstölder i Sverige visar att antalet stölder har stigit avsevärt de senaste åren. Ökningen av dessa stölder sammanfaller i tiden med högre världsmarknadspriser på framförallt koppar. Vissa stölder rör stora mängder metall och kräver därför förberedelse och särskilda brotts hjälpmedel för att kunna utföras. Gärningsmännen i dessa fall är ofta oidentifierade men det kan antas att organiserade grupperingar står bakom med tanke på den planering och logistik som krävs för att stölderna ska kunna genomföras.

Naturvårdsverket anser att kriminaliteten kring avfallshanteringen i Sverige kommer att öka framöver. I Italien, där problemen redan är påtagliga, har den napolitanska maffian Camorran, tagit över verksamheten genom att lägga det lägsta anbudet för sophanteringen. En konsekvens av att oseriösa aktörer tagit sig in på avfallsmarknaden är att miljöfarliga sopor kan spridas till andra länder genom att giftigt avfall kan komma att tas om hand av företag som tillhör den organiserade brottsligheten. Följden blir att det giftiga industriavfallet blandas med vanliga sopor som sedan kan gå på export till sophörbränningsstationer i övriga Europa där det kan komma att användas för uppvärmning av till exempel bostadshus.

Inom EU pågår nu ett lagstiftningsarbete för att reglera avfallsströmmarna inom unionen. Idag upptäcks miljöfarligt avfall framförallt i Europas stora hamnar men det blir det land som upptäcker avfallet som också måste hantera det. Detta innebär att de länder som försöker bekämpa miljöbrotten får bära hela kostnaden för denna typ av utredning – ett slags svartepettersyndrom – som ingen vill bli sittande med.

I Sverige är avfallsområdet strängt reglerat och kommunerna har monopol inom marknaden för hushållsavfall. Regeringen har dock aviserat att man har för avsikt att avreglera denna marknad för att öka konkurrensen. Bedömningen är att detta kommer att leda till fler aktörer inom sophantering och därmed öka risken för oseriösa aktörer och svarta lösningar. En minskning av den kommunala kontrollen innebär att det blir svårare att garantera att sopor hanteras på ett acceptabelt sätt för miljön.

6.1.1 Bedömning

Miljöbrott bedöms bli ett växande område för rättsväsendet att behandla. Brott mot miljön har ingen enskild målsägare, det är samhället som helhet som på både kort och lång sikt hotas. När lagstiftningen skärps och när tillsynsmyndigheterna kommer att arbeta mer aktivt inom miljöområdet kommer större resurser från polisens sida tas i anspråk. Tillsynsmyndigheternas miljö- och hälsoinspektörer är ofta de som upptäcker ett miljöbrott. De kan ses som experter inom sitt område men de har sällan kunskap om hur bevisinsamling ska ske. Polisen måste därför på ett tidigt skede kopplas in för att de nödvändiga provtagningarna sker i samklang med polisens kunskaper om hur bevis på bästa sätt ska säkras. Ökad tillsyn innebär att inspektörer kan komma att bli föremål för hot och utpressning. I det längre perspektivet är det troligt att miljöbrott kommer att få en ökad prioritet för hela rättsväsendet.

6.2 Investeringsbedrägerier

Samtliga typer av bedrägeribrott har vuxit i omfattning de senaste åren. Det är framförallt kontokortsbedrägerier, investeringsbedrägerier, fakturabedrägerier samt dator- och Internetrelaterade bedrägerier som har ökat. I takt med att säkerheten blir bättre och medvetenheten hos allmänheten och företag ökar tvingas dock de kriminella att utveckla sina metoder. Det senaste brottsupplägget är att stjäla kortterminaler från butiker, manipulera terminalerna så att kortuppgifter och kod sparas, återplacera terminalen i butikerna, för att sedan stjäla terminalerna igen och tillverka nya kort utifrån kortuppgifterna. Detta tillvägagångssätt har tidigare observerats i Storbritannien. Enligt en tillverkare av kortterminaler är risken dock liten att detta upplägg kommer att användas i stor skala, eftersom manipulering av kortterminaler kräver omfattande tekniska kunskaper.

Det kan konstateras att kriminella organisationer och grupperingar i Sverige använder sig av de flesta typer av bedrägerier. Emellertid verkar det inte som att de intresserar sig för Internetbedrägerier på allvar ännu, vilket diskuteras i kapitlet Brottslighet på Internet. Detta gäller även investeringsbedrägerier, där direkta kopplingar till kriminella organisationer med sin bas i Sverige inte har kunnat påvisas. Det finns dock svenskar som är perifert inblandade för att huvudmännen ska kunna genomföra brotten.

Investeringsbedrägerier är en brottstyp som polisen har känt till i många år. Under senare år har emellertid gärningsmännen förfinat sina metoder och brotten inbringar idag enorma summor. Det huvudsakliga brottsupplägget är att lura personer med viss förmögenhet eller hög inkomst – vilka enkelt identifieras med hjälp av taxeringskalendarern – att investera pengar i icke-befintliga eller värdelösa aktier.

Ett ärende i Nederländerna omfattar cirka 1 100 målsägande. Av dessa är omkring 450 svenska medborgare vilka har blivit av med 500-800 miljoner kronor. Därutöver känner polisen till ytterligare drygt 2 000 svenska målsägande i andra ärenden. Till saken

hör att offrena ogärna anmäler brotten eftersom de skäms över att ha blivit lurade. Mörkertalet är stort.

De nordiska länderna verkar vara de som är mest drabbade. Gärningsmännen riktar in sig på 40-talister, 70-talister och småföretagare. En del målsägande har belånat sina tillgångar vilket medfört att småföretagare har gått i konkurs. Pensionärer, som hoppats kunna få en guldkant på tillvaron sina sista år, blir istället av med sparkapitalet. Bedrägerierna är av så allvarligt och omfattande slag att det påverkar samhällsekonomin. Det är omöjligt att säga en exakt siffra, men att döma av de personer som har anmält att de har blivit utsatta handlar det sannolikt om miljardbelopp som försvinner ut ur landet. Därtill går företag i konkurs, med konsekvenser för svensk ekonomi. Att gärningsmännen riktar in sig på de nordiska länderna beror sannolikt på att det finns ett stort antal personer med betydande tillgångar och att en stor andel av befolkningen använder Internet - ett ofta nödvändigt verktyg för att lyckas övertyga potentiella offer om att verksamheten är seriös.

6.2.1 Bedömning

Investeringsbedrägerier är ofta komplicerade och tidskrävande att utreda och anledningen är att brotten omgärdas av flera försvårande omständigheter. Till att börja med ser gärningsmännen till att moment av bedrägeriet utförs från olika länder. Det stora antalet målsägande i varje ärende gör att enskilda myndigheter, som Ekobrottsmyndigheten, Rikskriminalpolisen eller enskilda polismyndigheter inte har resurser att ta sig an ärendena.

Det går i de flesta fall att spåra pengarna till destinationskonton i andra länder. Dessa konton innehas av målvakter som tar ut pengarna kontant och levererar till huvudmännen. Det tar dock ofta lång tid innan utredningarna kommit så långt att pengarna har spårats och vid det laget är gärningsmän och pengar sedan länge borta. Dålig samordning mellan myndigheter och brist på nationella strategier spelar bedragarna i händerna. En central framgångsfaktor för att komma åt gärningsmännen är samordning nationellt och internationellt. Även möjligheten att kunna frysa tillgångar på destinationskontot under utredningens gång är viktig.

Brottslighet på Internet utgörs idag framförallt av bedrägerier för ekonomisk vinning samt försäljning av olagliga varor såsom narkotika, vapen samt sexuella tjänster. I detta avsnitt diskuteras bedrägerier och narkotika på Internet, men de förslag som läggs fram nedan gäller i mångt och mycket även andra typer av brottslighet på Internet. I huvudsak är det metoden att använda Internet som verktyg för att begå brott som är nytt inte brottstyperna som sådana.

6.3 Internetbedrägerier

Hittills har det främst varit privatpersoner som drabbats av bedrägerier på Internet men nu ökar även bedrägerierna mot företag, vilket i förlängningen kan innebära att förtroendet för de samhällsviktiga kommunikationssystemen minskar. Detta är också anledningen till att vissa branscher, framförallt bankvärlden, oftast väljer att kompensera sina kunder utan att göra polisanmälningar. Internetbedrägerier är resurskrävande brott att såväl förebygga som att utreda och cirka 70 procent av ärendena läggs ned. Problem som nämns, utöver omfattande utredningsåtgärder, är bristande rutiner vid så

kallade Internetcaféer eller trådlösa nätverk som medför att det inte går att härleda transaktioner till en viss person.

Nivån på beloppet eller värdet på varan som bedragarna lurar offret på är avpassad till en nivå som den bedragne inte tycker är värd att anmäla för. Därtill rör bedrägerierna ofta köp av pornografi, droger, piratkopior och liknande eftersom gärningsmannen vet att risken att offret anmäler brottet till polisen då är mindre.

Som nämns i ”Uppdatering av Problembild 2007” är Internetbrottsligheten gränsöverskridande och brotten utförs ofta ifrån länder med annan lagstiftning. Det bidrar ytterligare till svårigheten att utreda brotten, eftersom svensk polis då är beroende av andra länders möjligheter och vilja att ta sig an ärendena. Ett exempel på detta är bedrägeriet mot Nordea under april 2007 där kunder i banken uppmanades i ett e-postmeddelande att ”bekräfta sina bankdetaljer. När kunden klickade på länken hamnade de på en förfalskad kopia av Nordeas inloggningssida. En omfattande utredning visade på att bedrägeriet genomfördes med hjälp av ryssar boende i Sverige och att dessa transfererade pengarna vidare till länder i öst. Utredningen försvårades av att flera olika länder var berörda och dessa ländernas olika lagstiftningar.

Symantec, ett av världens största företag inom informationssäkerhetsbranschen, konstaterar att det idag finns en väl fungerande svart marknad på nätet där man kan köpa, byta och sälja information. Ett exempel är handeln med stulna kreditkorts- och bankkontouppgifter där hackers säljer koder och möjliga attackvägar. Ett problem är att duktiga hackers utvecklar program som vanliga användare kan utnyttja för att begå brott på Internet. Trojaner, ett verktyg som kan användas för att ta över eller komma in i andras datorer eller för att avlyssna trådlösa nätverk, läggs ofta ut helt gratis för vem som helst att använda.

6.4 Narkotika på Internet

Sedan 2004 har Folkhälsoinstitutet, Läkemedelsverket, Polis och Tull följt försäljningen av narkotika och anabola steroider på Internet och trenden är att Internet i allt större utsträckning används i narkotikasammanhang. Detta bekräftas av ökningen av antalet ärenden samt rapporter från andra myndigheter som verkar inom området narkotika i samband med drogkontroll och folkhälsofrågor. Marknadsföringen av alla typer av narkotika, prekursorer och illegala läkemedel sker på olika typer av hemsidor, varav många är speciellt inriktade mot ungdomar. Försäljningen sker dels via öppna hemsidor och dels via slutna diskussionsforum.

På Internet säljs även icke-klassad narkotika som kan vara lika farlig som narkotikaklassade preparat. Exempel på detta är Bromodragonfly och DXM som nu är klassade som narkotika, men som innan de klassades orsakade en rad uppmärksammade dödsfall bland ungdomar i Sverige och Norge.

De viktigaste anledningarna till utvecklingen är att Internet erbjuder anonymitet, en relativt sett låg risk för upptäckt och ett obegränsat antal nationella och internationella kontaktytor mellan de illegala aktörerna och presumtiva kunder.

Narkotiska preparat kan enkelt beställas och bli levererade direkt till köparen som en vanlig postförsändelse. Den generellt sett låga åldern för den genomsnittlige Internetanvändaren tillsammans med att det inte förekommer någon kontroll av vem som är

köpare och vad som beställs innebär att ungdomar ostört kan få hemlevererat många olika typer av narkotika.

6.4.1 Bedömning

Den grova organiserade brottsligheten har ännu inte på allvar börjat intressera sig för Internetbedrägerier, utan det verkar mest vara enskilda dator- och Internetkunniga som begår denna typ av brott. Utifrån det som hittas i beslagtagna datorer i lokaler tillhörande grovt kriminella är IT-kunskapen än så länge låg. Det är troligt att en större andel av de yngre som nu rekryteras till olika kriminella grupperingar har större IT-kunskaper än de som är födda på 60- och 70-talet. Med tanke på att bedrägeribrott på Internet vanligtvis är brott som är tidskrävande att utreda, har en låg straffskala och potentiellt stor avkastning, borde det bara vara en tidsfråga innan multikriminella grupperingar utökar sina portföljer av brottstyper. Denna utveckling kommer sannolikt att förstärkas när andra bedrägerityper förebyggs genom teknisk utveckling, exempelvis kontokort med chip och ökad säkerhet vid Internethandel.

Problemet med bedrägerier på nätet är ökande och naturligtvis finns det en brytpunkt när exempelvis banker inte längre är beredda att täcka upp förlusterna vilket kan få konsekvenser för marknaden för banktjänster via Internet. En fråga som kommer bli allt mer aktualiserad är vem som bär ansvaret när system, e-post och datorer blir angripna. Idag faller inget ansvar på individen, men en förändrad och mer utbredd kriminalitet på Internet kan komma att förskjuta ansvarsfrågan. Den ökande betydelsen för Internets användning inom narkotikabrottsligheten ställer nya krav på polisens metoder och strategier för en effektiv brottsbekämpning. En grundförutsättning för en framgångsrik narkotikabekämpning är att polisen finns närvarande på de platser där narkotikaförsäljning sker. Eftersom Internet är en av dessa platser måste polisen förlägga mer tid på spaning och brottsbekämpning där.

6.5 Varumärkesförfalskning

I Hotbild 2004 talades om den kunskapsbaserade ekonomin som en framtidstrend. Med kunskapsbaserad ekonomi menas en ekonomi baserad på handel med tjänster och idéer. Sverige kan inte konkurrera på världsmarknaden med låga produktionskostnader vilket ökar betydelsen av skydd för patent och inarbetade varumärken. I takt med att handelsutbytet mellan länder ökar växer också problemen med varumärkesintrång. Teknologins snabba utveckling har skapat möjligheter att enkelt och effektivt producera förfalskade varor till ett lågt pris. Den globala medelklassens växande efterfrågan på märkesvaror har lett till en obegränsad marknad för varumärkesförfalskarna och den stora allmänhetens syn på piratkopiering som något ganska harmlöst och många länders ointresse att hantera frågan har gjort varumärkesförfalskning till en oerhört lönsam bransch med låga risker för de kriminella. Den illegala handeln med förfalskade varor är den snabbast växande formen av organiserad brottslighet.

Import av falska varor till Sverige är inte ett brott i sig. Vid upptäckt förlorar de illegala handlarna de förfalskade produkterna men risk för åtal är liten. Den svenska lagstiftningen som reglerar varumärkesförfalskning är främst civilrättslig och eftersom Tullverket saknar jurisdiktion är det upp till de drabbade företagen att stämma importören av de falska varorna.

Förfalskningarna är ofta mycket skickligt utförda och då bredden av produkter är mycket stor krävs specialkunskap för att skilja äkta och kopierade varor åt. Mycket få riktade insatser görs för att förhindra den storskaliga importen av förfalskade varor till Sverige.

Varumärkesförfalskning och piratkopiering är inget nytt fenomen men konsekvenserna för ekonomin och samhället har förändrats. Tidigare var det framförallt lyxartiklar som förfalskades, medan det nu finns kopior på allt ifrån pacemakers och mobiltelefoner till läkemedel och äpplen. Förfalskningen av lyxvaror fortsätter men de stora kvantiteterna har idag ett lägre mervärde och tillverkas i kommersiell skala. Livsmedelssektorn är idag väldigt utsatt och nådde 2001 samma nivå som textilbranschen. Besprutade äpplen förses med klisterlappar från kända märken som står för kemikaliefria produkter, olivolja med spår av nötter säljs som säkra produkter för allergiker och använda rakblad säljs som nya. Listan kan göras lång. Ofta blandas falska produkter med äkta vilket gör det svårare för butikerna att upptäcka förfalskningarna. Trots undersökningsplikt är det många handlare som låter bli att fråga om varornas ursprung.

OECD uppskattar att värdet av varumärkesförfalskningen motsvarar 5-7 procent av världshandeln. Enligt Internationella handelskammaren har EU gått miste om 100 000 arbetstillfällen på grund av piratkopiering det senaste decenniet. Beslag av illegala varor vid EU:s yttre gränser har ökat drastiskt under 2000-talet. Mest oroväckande är att beslagen av oäkta läkemedel ökat med över 50 procent 2007 jämfört med året innan. Kina uppskattas producera 60 procent av världens piratkopierade varor och kinesiska grupperingar i Europa är av naturliga skäl involverade i importen av dessa till Europa.

Ett nytt brottsupplägg är att de förfalskade varorna inte produceras i sin helhet i länder utanför EU utan importeras i delar för att sedan sättas samman, ofta i fabriker i de kinesiska samhällena, i Europa. Det innebär att exporten/importen inte är olaglig utan att brottet sker inne i Schengenområdet, det vill säga då man sätter på det falska märket. Ett exempel är den italienska maffiagrenen Camorran i Neapelområdet som importerar stora mängder billiga produkter från Kina som de sedan omvandlar till kända märken såsom Bosch. Dessa produkter säljs sedan i kvantiteter runt om i Europa, inte sällan direkt till företag, butiker och privatpersoner på plats. Förutom varumärkesintrånget innebär handeln stora risker då generatorer och annat märks med felaktiga tekniska beteckningar på aggregaten.

6.5.1 Bedömning

Sverige kan inte konkurrera på världsmarknaden med billiga produkter och i det sammanhanget blir skyddet för upparbetade märken och patent allt viktigare. Handeln med varumärkesförfalskade varor är direkt kopplat till den organiserade kriminaliteten och är en inkörsport till kvalificerad ekonomisk brottslighet. Den används för att tvätta pengar och för att finansiera annan kriminell verksamhet. Ofta är det samma nätverk som är aktiva inom smuggling av förfalskade varor som av narkotika.

Tullverket saknar jurisdiktion och lagstiftningen ger få möjligheter att effektivt bekämpa piratkopieringen. Varumärkesförfalskningen är heller inte ett prioriterat område för polisen. Sammantaget görs mycket lite i Sverige för att stävja den illegala handeln med varor. Sverige ses av smugglarna som ett enkelt land att föra in varor till och numera även som ett land där det är lätt att sälja vidare produkterna. Tidigare var vår

uppbyggnad av stora affärskedjor ett skydd mot piratkopieringen då det var svårt att få ut stora kvantiteter på marknaden. Idag är förfalskningarna så skickligt gjorda att även inköpare från de stora butikskedjorna har svårt att skilja de äkta varorna från de falska.

Handeln med läkemedel på nätet växer och många kommer att drabbas av biverkningar av icke-fungerande eller rent skadliga mediciner. En avreglering av den svenska apoteksmarknaden kan leda till att förfalskad medicin lättare tar sig in på apotekshyllorna. Den stora ökningen av falska livsmedel kommer med säkerhet att leda till att konsumenter skadas och vilseleds i ännu större omfattning än idag. Förfalskade reservdelar till flygplan och bilar lär leda till olyckor. Många legala företag riskerar att slås ut då det är svårt att konkurrera på den sneddrivna marknad som piratkopieringen skapar. Arbetsstillfällena i Sverige kan komma att påverkas genom minskade investeringar och samhället förlorar skatteintäkter. Utan efterfrågan på förfalskade varor skulle den illegala handeln inte existera. Här har både företagen och samhällets institutioner misslyckats med att informera allmänheten om de konsekvenser den illegala handeln har för både ekonomin och samhället i stort. Förhoppningsvis skulle många konsumenter avstå från den billigare varan om de var medvetna om att den är producerad under ofta omänskliga arbetsförhållande – inte sällan av barn – och att vinsterna går direkt till grovt kriminella personer.

Varumärkesförfalskningen uppmärksammas allt mer. Europol har startat upp en analysfil, Copy, som Sverige inte är deltagare i. Andra forum som G8 har också lyft frågan. Länder som Tyskland och Frankrike har intagit en mycket restriktiv hållning gentemot alla former av piratkopiering. Det finns anledning att anta att Sverige mer eller mindre kommer att tvingas prioritera frågan genom att andra EU-länder kommer begära kontrollerade leveranser av varor – särskilt om det uppmärksammas att Sverige används som transitland. Sammantaget kan konstateras att allt pekar på att handeln med varumärkesförfalskade varor kommer att öka och att mer kunskap om brottsligheten behövs.

6.6 Kringresande i brott

Kringresande i brott är inget nytt fenomen men omfattningen och tillvägagångssätten har förändrats över tid. Begreppet innefattar många olika typer av brottsupplägg och kriminella grupperingar. Gemensamt för dessa är att det är internationella konstellationer av yrkeskriminella som rör sig över nationsgränser och inom länder. De är välorganiserade med en landsman ofta bosatt i Sverige som agerar huvudman eller kontakt. Offren är vanliga medborgare, inte sällan äldre eller på andra sätt extra sårbara, och grupperingarna är specialiserade på det de gör. Primärbrotten är stöld och bedrägerier men inslag av hot och våld mot offren är vanligt förekommande. Allvarligt är även förekomsten av människohandel där personer, många gånger minderåriga, tvingas till brottslighet av ligorna.

En försvårande omständighet i utredandet av dessa brott är att de kriminella ofta använder sig av falska identiteter. Det omöjliggör utvisning av de kriminella efter avtjänat straff och istället släpps de tillbaka ut i samhället. Det finns exempel på brottslingar som dömts upp till fyra gånger i Sverige med olika identiteter. Grupperingarna är välorganiserade och anpassar brottsligheten till de förutsättningar som råder. För tio år sedan uppmärksammades litauiska ligor som tömde sommarstugor, villor och bilar på praktiskt taget allt. Idag då den ekonomiska situationen förbättrats i regionen går inte längre gamla kylskåp att sälja vidare. Istället efterfrågas airbags och avancerad bilme-

kanik. Frågan är vad som händer när även marknaden för dessa produkter är mättad. I andra länder i Europa har litauiska stöldligor gått över till narkotika och rån av guldsmedsbutiker och banker.

Något som inte fanns i Sverige för fem år sedan är problemet med asfaltsläggare. Brittiska och irländska ligor sluter avtal med privatpersoner om att lägga asfalt för att sedan inte fullfölja det man lovat. De uppvisar ofta mycket aggressivt beteende mot sina kunder och stjälar material från byggvaruhus och byggarbetsplatser. Ofta är asfaltsläggarna själva utsatta för brott. Brittisk polis har identifierat cirka 100 fall av brittiska medborgare som blivit föremål för människohandel med Sverige som destinationsland. Männerna blir ifråntagna sina pass när de kommit hit och tvingas därefter att arbeta under mycket dåliga förhållanden. Försöker de fly riskerar de att utsättas för hot och våld. Andra ligor, främst från Bulgarien och Rumänien, är involverade i många typer av brott däribland åldringsbrott, växlingstrick, fickstölder, försäljning av falskt guld och stölder av bankomatkort.

6.6.1 Bedömning

Inslagen av människohandel, hot och utpressning, omfattningen av kriminaliteten och rörligheten och organisationen hos gärningsmännen gör att denna brottslighet kräver särskild uppmärksamhet. Aspekten att många av offren är äldre personer, barn eller på andra sätt extra sårbara är också viktig. Det finns även en överhängande risk att brotten kommer att bli grövre. Utländska gärningsmän är mer benägna att ta risker än inhemska och vi kan se att omfattningen av kriminaliteten ökat och att våldsanvändningen långsamt eskalerar. Som diskuteras i avsnittet om migration finns det idag inte samma möjligheter att kontrollera vilka kända kriminella som tar sig in landet och som uppehåller sig här. Högre krav ställs därför på samarbete över nations- och länsgränser.

Många gånger vet polisen vilka som organiserar och är navet i brottsligheten. De är ofta mantalskrivna i Sverige och mer kan göras för att störa deras verksamhet. Exempelvis skulle inre utlänningskontroll kunna användas i större utsträckning som en del i detta.

7 Slutdiskussion

Den pågående globaliseringen påverkar alla individer och stater men i varierad utsträckning och takt. Med globaliseringen följer sårbarhet och det ömsesidiga beroendet mellan länder och regioner blir allt mer påtagligt. Det blir allt tydligare att enskilda staters politiska organisation och myndighetsuppbyggnad är strukturerade för att framförallt hantera problem inom den egna nationen. Det är känt sedan länge att den organiserade brottsligheten är lokal i sitt uttryck men global i sin struktur vilket kräver ett övergripande perspektiv i bekämpningen av den. Som tidigare sagts begränsas brottsbekämpningen av att handlingsutrymmet framförallt finns inom den egna staten och dess lagstiftning.

Den ekonomiska tyngdpunkten i världen har börjat förskjutas österut. Länder som Kina, Indien och Ryssland har idag växande ekonomier med hög tillväxttakt. Orsakerna till deras framgång skiljer sig åt men gemensamt är att de lyckats utnyttja globaliseringen och det ökande handelsutbytet till sin fördel. Ryska investeringar utomlands ökar och etableringen i Sverige av företagare från forna Sovjetunionen har accelererat under senare år. Inblandningen av rent kriminella personer och kopplingarna till världsomfattande kriminella organisationer gör dessa till ett potentiellt hot av hög dignitet. Då dessa ej är direkt inbegripna i synlig brottslig verksamhet har de kunnat verka ostört under lång tid. Information visar att de under sig har personer med betydande våldskapital samtidigt som de uppåt har kontakter i etablerade maktstrukturer. Detta gör att insatser mot sådana personer även kan få politiska dimensioner.

Klimatförändringar och miljöförstöring står bakom en stor del av migrationen i världen idag. Regionala och lokala väpnade konflikter fortsätter och nya blossar upp på olika ställen i världen. Den ekonomiska kris som drabbat de flesta länder påverkar människors möjlighet att försörja sig. Sverige och EU som helhet kommer att fortsätta attrahera människor utanför unionen som vill förbättra sina levnadsvillkor vilket skapar incitament för individer att låta sig smugglas eller för människor att falla offer för människohandel.

Teknikutvecklingen är en trend som mycket konkret påverkar polisen både vad gäller arbetsmetoder men också när det gäller nya brottsmodus. Den tekniska utvecklingen underlättar på olika sätt för den organiserade brottsligheten att utföra sin kriminalitet och det är inte längre nödvändigt med geografisk närhet för att kunna samarbeta. Det står helt klart att den organiserade brottsligheten idag är världsomspännande. Många grupperingar ingår som noder i nätverk vilka binder samman olika världsdelar. Som exempel kan nämnas att kriminella från Serbien idag relativt enkelt kan organisera kokainsmuggling från Latinamerika till Sverige, samt även sköta distribueringen och försäljningen av drogerna. Möjligheterna till snabb och säker kommunikation är en underlättande faktor för dessa nätverk.

En brottstyp som kan kopplas direkt till teknikutvecklingen är dokumentförfalskning som idag kan utföras mycket enkelt och med goda resultat. En annan brottstyp som gagnas är varumärkesförfalskning då den nya tekniken gjort det enklare och billigare att kopiera stora mängder varor.

Internet är idag en naturlig del av många medborgares liv och bör av polisen ses som vilken geografisk plats som helst där individer kan bli brottsutsatta. Brotts typer som kan kopplas direkt till Internet som plats är:

- Handel med droger, vapen och läkemedel
- Bedrägerier
- Barnpornografi
- Försäljning av sexuella tjänster

Komplexiteten när det gäller att bekämpa brott som har Internet som kommunikator bör inte underskattas. Inte heller får man glömma att teknikens utveckling innebär nya möjligheter för Polisen.

Ungdomar idag är generellt mer utpräglat individuellt inriktade än tidigare. Detta gäller även dagens unga gärningsmän. Auktoriteter ifrågasätts i allt större utsträckning och parallella samhällen håller på att skapas i utsatta förorter där egna regler, normer och kriminella karriärvägar utvecklas. I dessa områden pågår en ständig kamp mot polisen och andra myndighetsutövare. Situationen är inte så allvarlig som i vissa andra städer i Europa där myndigheterna i princip övergivit en del förorter, men det är en svårarbetad miljö och många poliser söker sig bort från dessa områden.

Många människor upplever att världen förändras i snabb takt och att samhället vi lever i blivit mer komplext och svårorienterat. Samtidigt som världen kommer närmare uppfattas samhället som mer anonymt och det egna ansvaret på individen att lyckas i livet tycks ha ökat. Denna utveckling kan påverka den organiserade brottslighetens möjligheter att nyrekrytera. I gängen erbjuds individen struktur, i en upplevd kaotisk tillvaro och genom att särskilja sig från andra skapar man nya zoner för solidaritet. Medlemmarna ställer upp för varandra men de utanför gemenskapen kan man tänka sig att begå grova brott emot.

1%-MC miljön utgör ett fortsatt problem för samhället. Även om antalet medlemmar och antalet gäng fluktuerar finns det inget som tyder på gängen sammantaget har försvagats. Sverige utgör en lukrativ marknad där gängen kan göra stora vinster. 1%-MC miljön kommer framledes att vara fortsatt aktiva i Sverige och då de är globala organisationer finns alltid tillgång till personella resurser för att återuppbygga en temporärt skadad organisation. Dessa grupper utgör även ett hot mot rättskedjan då det finns uppgifter om att yttre personal i vissa fall tvekar och undviker att ingripa mot personer då uppfattningen är att det kan komma repressalier i någon form.

Vad gäller brottstyper så utgör narkotikabrott den gemensamma nämnaren för de kriminella organisationerna/gängen. Det är den brottstyp som är vanligast förekommande och som ger störst vinster, men gängmedlemmarna begår även en rad andra brott då det sällan går att leva enbart på narkotikahandeln. Istället håller sig medlemmarna flytande genom att begå brott som stölder och rån under de perioder då inkomsterna från narkotikabrotten sinar.

Amfetamin är fortsatt den vanligast förekommande av de tyngre drogerna i Sverige. Amfetaminsmugglingen bedrivs främst av polacker och litauer, men även i viss utsträckning av ester som har kopplingar till Ryssland. Enligt uppgifter ligger också nätverk från Nederländerna och etniska albaner bakom spridningen av amfetamin till Sverige. Heroinet når Sverige enligt tidigare kända rutter från Balkanregionen och kokainet kommer på olika vägar till Sverige från Sydamerika via Västafrika, Spanien, Nederländerna eller Balkan.

En konsekvens av EU-utvidgningen är att fenomenet kringresande i brott idag ökar i omfattning i Sverige. Gemensamt för dessa grupperingar är att det är internationella konstellationer av yrkeskriminella som rör sig över nationsgränser och inom länder. De är välorganiserade med en landsman ofta bosatt i Sverige som agerar huvudman eller kontakt. Offren är vanliga medborgare, inte sällan äldre eller på andra sätt extra sårbara, och grupperingarna är specialiserade på det de gör. Det handlar främst om stöld och bedrägerier men inslag av hot och våld mot offren är vanligt förekommande.

Sedan Problembild 2007 skrevs är det tydligt att miljöfrågan och då framförallt klimatförändringarna, är ett av de största problemen människan ställts inför. I takt med ökande miljömedvetenhet regleras allt fler områden och antalet möjliga brott ökar därmed i samma takt. Debatten om hur samhället ska komma till rätta med problemen och därmed också en diskussion om miljöbrott som medel för detta kommer att fortsätta. Ekonomiska incitament för den organiserade brottsligheten att verka inom miljöområdet kopplat till en strängare miljölagstiftning kommer på sikt betyda mer arbete för rättsväsendet.

Februari
2009

Rikskriminalpolisen

A-492-134/09
RKP-R-2009/1-SWE

Rikskriminalpolisen
Box 12256
102 26 Stockholm